

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת בחוקתי תשפ"ב

כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם (כו, ג)

בספר 'טעמא דקרא' מביא מרן הגר"ח קנייבסקי: הברכות בפרשה זו, אינם כמו הברכות בפרשת כי תבא 'ברוך אתה בעיר וגו' ברוך פרי בטנך וגו' יצו ה' את הברכה באסמיק ובכל משלח ידיך וגו'. כאן כתיב רק 'ונתנה הארץ יבולה, ועץ השדה יתן פרי, ואכלתם לחמכם לשובע, וישבתם לבטח'. ולא כתיב שום ברכה שהארץ תתן עשר פעמים יותר מצרככם ותתעשרו וכו'. והוא, משום שכאן מיירי בתלמיד חכם, כמ"ש אם בחקתי תלכו - שתהיו עמלים בתורה, ולת"ח אין זה ברכה שיש לו יותר מצרכיו כי זה מבטל מלת"ת, ולהם הברכה המעולה שיהיה להם כל צרכם לא פחות ולא יותר, אבל בפ' תבא שמדבר לכלל ישראל להן נתן ברכה של עשירות.

ובאמת כך היא דרך הצדיקים לאכול אך ורק לשובע נפשם "לחמכם לשובע". פעם נישג אל הגה"צ רבי זלמן בריוול זצ"ל אברך אחד, כשדמעתו על לחיו. בקול רועד סיפר לו שנקשר בשוגג באכילת שוקולד חלבי לפני עבור שש שעות שלימות מאכילת בשר. מבקש הוא איפוא היבנה שיותר לו דרך תשובה ותיקון.

לשמע אזניו נרעש ר' זלמן כולו, ובספקו כפיו זו בוז הודעק:

"אוי ווי איז מיר! עם הבשר והחלב עוד נוכל להסתדר... אך גיוואלד! מה עושה שוקולד אצל אברך בן תורה??? את זאת איני יכול להבין כלל! לא אוכל להבין זאת!"

(טעם הצבי)

ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי (כו, ד)

יש לעמוד על כך, מפני מה כל הברכות הגשמיות המזכרות תורה על קיום המצוות ועמל התורה הן רק בענייני חקלאות, כגון שדות וכרמים פוריים וכדו', מדוע התורה אינה מבטיחה עשירות בכסף, זהב ואבנים טובות, או ריבוי נכסים כקרקעות ובתים?

הענין הוא כך: כאשר ברשות האדם כסף וזהב ושאר חפצים יקרים, הוא מרגיש את עצמו מבוסס ובטוח, וכבר אין לו את הצורך לתלות את עניו כלפי השמים ולבקש סייעתא דשמיא, שהרי הברכה כבר ברשותו. זהב אינו מחליד וכסף אינו מתקלקל, והרי בכסף אפשר לקנות הכל, ובטוח הוא בעושרו עד שהוא מרגיש שאפילו אם יהיה רעב בארץ, הוא יקח ממנו ויסע למדינה אחרת ויחיה שם כמו עשיר.

על כן נותן הקב"ה לאוהבו עשירות כזו שלו נתתק אותו ואת לבו מהקב"ה, אלא עשירות התלויה בגשם ושאר תופעות טבעיות שאינן בשליטת האדם אלא ביד ה' בלבד, ועי"ז ככל שהאדם עשיר יותר ודואג על קיום נכסיו - אדרבה, לבו יותר קשור לשמים, וזקוק הוא לתפילה ולבקשת סייעתא דשמיא תמיד.

הרי בנוהג שבעולם, אם יתן עשיר לעני מתנה חשובה, ככל שהמתנה גדולה יותר בערכה, כך פוחתת תלות העני בו, עד שאם יתן לו כל כך הרבה שנמצא שהוא עצמו יהיה עשיר, כבר אינו צריך אליו כלל, נמצא שבעצם המתנה הרחיקה את הנותן מהמקבל.

אם גם הקב"ה היה נותן כך מתנות, שכבר לא נצטרף עוד לברכתו והשפעתו - לא היתה זו ברכה אלא הקללה הגדולה ביותר שיכולה להיות! שהרי הטוב האמיתי הוא רק הקירבה אליו ית', כמו שכתוב "ואני קרבת אלקים לי טוב" (תהלים עג, כח). לכן המתנות הגדולות והאמיתיות של הקב"ה הן כאלו שתולדתם שיהיה האדם תלוי בו ית' ועיניו נשואות אליו תמיד.

נמצינו למדים שברכותיו הקב"ה כפולות הן; ראשית - בברכה עצמה טמון אושר מאין כמוהו. ועוד, שכלל שהברכה רבה יותר - התלות בקב"ה והדביקות בו גדולים יותר.

ומה הן הברכות הגדולות והמתנות היקרות ביותר? - הבריאות, הבנים והחיים עצמם. דברים אלו אי אפשר לשומרם בכספת. החיים והבריאות, שלנו ושל בנינו, הם ביד ה' והוא אשר שומרם. וכן בענין הפרנסה, אפילו כשנראה לכאורה שהמשכורת מגיעה באופן תמידי וקבוע, צריך האדם לדעת שאין הדבר כן, אלא הכל עומד תחת רצונו ית' והשגחתו.

אם כך ירגיש האדם, שתמיד נצרך הוא לבקש על פרנסתו, ושחייו ובריאותו ובריאות משפחתו מופקדים ביד ה', ויהיו עיניו תמיד תלויות למעלה - כן יתרבו לו ברכות עוד ועוד.

(תפארת שמשון)

ואכלתם לחמכם לשבע וישבתם לבטח בארצכם: ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחיר (כו, ה - ו)

ונתתי שלום בארץ. איתא במדרש שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה אם אין שלום אין כלום ת"ל ונתתי שלום בארץ ונראה לבאר דאיתא בגמרא אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כתבת בתורתך אשר לא ישא פנים וגו' ואתה נושא להם פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך והשיב להם הקב"ה ואיך לא אשא

להם פנים כתבתי בתורתך ואלת ושבעת וברכת פירוש אם תאכל כדי שביעה אז תברך והם מדקדקין עד כזית ועד כביצה ומשמעות אעפ"י שאין אוכלים כדי שביעה הם מברכים אבל אם באמת אוכלין קימעה ומתברך במעיו הדרא קושי" לדוכתא מפני מה אתה נושא פנים וזהו כוונת רש"י שפירש תחלה קודם שהביא המדרש הנ"ל אוכל קימעה ומתברך במעיו שמא תאמרו אם אין שלום אין כלום דאז לא יהיה שלום מקושיית מלאכי השרת ת"ל ונתתי שלום בארץ דאעפ"י כ"י יהיה לכם שלום.

(תפארת יונתן, וכן הוא בפנים יפות)

ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחיר (כו, ו)

אחז"ל [שלהי עוקצין] אין כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום. נ"ל ענינו, שבאמת אוהב כסף לא ישבע ולעולם משתוקק ליותר, ועפ"י הרוב אם לעצמו היה די לו במה שיש לו אבל ע"י שרואה שלחבירו יש יותר מתקנא בו, וכואב ונאנח על שלחבירו יש יותר ממנו. ושמעתי לפרש מה שזאמר [ה, יא] מתוקה שנת העובד אם מעט ואם הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו לישן, כי היה די לעובד במעט שיש לו, רק שרואה השבע של העשיר ע"ז זה אינו מסתפק בשלו וחפץ עוד עד שאינו מניח לו לישן, ונכון הוא. וכל זה כשיש קנאה ושנאה בין איש לרעהו, אבל בשכולם אוהבים זה לזה, ואוהב את רעהו כעצמו לא יתקנא בו, ולא יקשה בעיניו כשרואה בחבירו שיש לו יותר ממנו וזהו שלום האמתי. וזה כונת התנא אין כלי מחזיק ברכה לישראל, היינו שאין הברכה בשלימותה רק ע"י השלום, אז יש ברכה שלמה. וזהו שאמר רש"י ז"ל שאמרו אם אין שלום אין כלום, שכל זמן שאין שלום אמיתי אין לאדם די בשיש לו, ואינו עשיר השמח בחלקו. וזהו שאמר ושכבתם ואין מחיר, ע"ד אין מניח לו לישן, והבטיח שלא תחרדו ע"י אחרים משניתכם, כי יהיה לך שלום בארץ.

(כתב סופר)

ונתתי פני בכס ונגפתם לפני איביכם ורדו בכס שנאיכם ונסתם ואין רדף אתכם (כו, ז)

יש לדקדק מה זה האסון, ש"אין רודף", הרי מכל מקום יותר טוב לברוח כשאין רודף מלברוח מחמת אויב. ויש לומר דאיתא במדרש רבה פרשת אמור ואולוקים יבקש את הנרדף אתה מוצא צדיק רודף צדיק ואלקים יבקש את הנרדף וכו' אלא אפילו צדיק רודף לרשע מכל מקום אלקים יבקש את הנרדף וכו', עד כאן דברי המדרש. עיין שם. נמצא אם היה לנו רודפים היינו נקראים נרדפים והוכרח הקדוש ברוך הוא לבחור אותנו להציל מיד הרודפים. אבל כשאין לנו רודפים אין אנו נקראים נרדפים. וזהו התוכחה ורדו בכס שנאיכם ונסתם ואין רודף. וכיון שלא יהיה לכם רודף אין אתם נקראים נרדפים ואינו בהכרח להציל אתכם:

(חתם סופר, וכן הוא בחנוכת התורה)

אומרים בשם הגה"ק רבי שלמה מקשאנוב ז"ע שלכן קוראים התוכחה בקול נמוך, כי על פי סוד כל הקללות המה ברכות, וסוד אומרים בלחש....

מאוצרות המגידים

מאמר ל"ג בעומר, הרב ברוך רוזנבלום שליט"א:

פרשת השבוע שנקרא בע"ה בשבת זו, פרשת בחקותי. הייתי רוצה לעסוק היום בבעל ההילולא - ר' שמעון בר יוחאי זיע"א ולעמוד על נק' א' שקשורה בו, ולקשר אותה לענין שמן המשחה;

את הפיוט הידוע 'בר יוחאי' חיבר יהודי בשם ר' שמעון לביא - היה יהודי שהגיע מהעיר פאס שבמרוקו. בדרכו לארץ ישראל, הוא עבר מטריפולי שבלוב בה החליט להשתקע. הרקע לכך, על פי דברי החיד"א [שתיאר את תולדותיהם של חכמי ישראל בספרו 'שם הגדולים'], היה בנסיבות יוצאות-דופן הנוגעות למצבה של יהדות טריפולי באותם ימים: "ואני שמעתי דהרב הנזכר [ר' שמעון לביא] היה דעתו ליסע לארץ ישראל, וכשבא לטריפולי ראה שלא היו יודעין דת ודין, ואפילו תפילה וברכות כתיקון. ואמר בלבו כי טוב לו לקרוב לתורה וללמדם תורה ליראה את ה'; וזה יותר מהליכת ארץ ישראל, וכן עשה והצליח כמעט לגיירם. והרביץ תורה שם..."; הוא חיבר כמה חיבורים על הזוהר הקדוש, אחד מהספרים נקרא בשם כתם פז [כת"ם גימט' של שמו. פ"ז - פירוש וזהר]; מה שנישאר לנו ממנו היום, זה רק שני כרכים, בראשית - שמות; בנוסף, הוא חיבר פיוט על רבי שמעון בר יוחאי - 'בר יוחאי'.

ישנם פיוטים, דוגמת פיוטיו של התנא האלוקי ר' אליעזר הקליר, שלומדים מהם הרבה מדרשי חז"ל, ולכן כל פיוט שחיברו רבותינו, צריך לדעת שיש לו משמעות

עם סימוכין; הפיוט הנ"ל של ר' שמעון לביא, זכה להשתרש בבתי ישראל. אין יהודי כמעט שלא מכיר את הפיוט הזה, ואפילו יש הנוהגים לשיר אותו בכל ערב שבת – ואפילו בבית הכנסת.

בא הרב פינקוס בספרו ושואל, והרי לא מצינו שחיברו פיוט על אברהם אבינו ולא על יצחק ולא על יעקב, אז מה פתאום זכה דוקא ר' שמעון שיחברו עליו פיוט?

הייתי רוצה לחדור לעומקה של נק' מסוימת לגבי ר' שמעון בר יוחאי, ולהסביר דבר שעשה אותו ר' שמעון בר יוחאי – שלא נעשה מעולם ולא יעשה לעולם – לא היה ולא יהיה ☺ – בואו נתחיל:

שאלה ראשונה שצריכה ביאור – "בר יוחאי, נמשחת אשריך" – מה זה בדיוק "נמשחת אשריך" – במה הוא בדיוק נמשח ועל מה נאמר "אשריך"?

בבית הרביעי של הפיוט, מובא דבר שהוא פלא פלאות – ששכל אנושי לא יכול להבין אותו: "בר יוחאי, ולשדה תפוחים, עלית ללקוט בו מרקחים סוד תורה כציצים ופרחים, נעשה אדם נאמר בעבורך";

אומר לנו ר' שמעון לביא, כשקרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: {בראשית א, כו} נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, כוונתו היתה לר' שמעון בר יוחאי! – ומה הראיה לכך?

הרב פינקוס זצ"ל, מתייחס בספרו ל – "נעשה אדם" ושואל שאלה מעניינת מאד; אומרת הגמרא {מסכת יבמות טא, א} – {יחזקאל לד, לא} ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם וגו'. אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם.

אומר הרב פינקוס – אמירת הקב"ה "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" לא היתה מכוונת כלפי הגוים, והמובן הנכון והאמיתי של המושג 'אדם' נאמר אך ורק על העם היהודי מאחר והכוונה למעלה העליונה הטמונה בו, כך התחדש כאן, כי אף שבכללות כל אחד מישראל הוא בגדר 'יהודי' וקיים בו גוון מסוים של בחינת 'אדם', אך במובן ההחלטי, 'נעשה אדם נאמר בעבורך' – באמרו 'נעשה אדם' התכוון הקב"ה באופן מיוחד לרשב"י.

עלינו להתבונן בשתי נקודות הטעונות הסבר: ראשית, מהו בכלל פשר התואר 'אדם', הן מלבד תואר זה מצינו בדברי הנביאים תוארים נוספים, כגון 'איש' שהוא לשון של חשיבות – "והאיש משה" {במדבר יב, ג}, או כפי שאמר דוד המלך ע"ה לאבנר "הלא איש אתה" {ש"א כו, טו}, כלומר הרי אתה אישיות חשובה. לעומת זאת התואר 'אדם' אינו מבטא בהכרח חשיבות, אדרבה המילה 'אדם' לקוחה מומילה 'אדמה'. מהי אפוא הגדולה הטמונה בתואר 'אדם'? דבר נוסף שעלינו לברר: מדוע המושג 'אדם' בא לידי ביטוי באופן מיוחד דוקא אצל רשב"י?

אומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, תהילים, רמז תרל"ט} – {ח, ב} מה אדיר שמך בכל הארץ, אמר רבי: בשלשה מקומות אנו מוצאים המלאכים מדיינים עם הקב"ה, כשבא לבראות אדם נמלך בהם ואמר {בראשית א, כו} נעשה אדם, התחילו אומרים לו: מה אנוש כי תזכרנו, א"ל: יש לידע חכמתו...

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה ח, אות ה} – אמר רבי סימון, בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כתיים כתיב, ומהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הדא הוא דכתיב {תהלים פה, יא}: חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. חסד אומר יברא, שהוא גומל חסדים. ואמת אומר אל יברא, שכלו שקרים. צדק אומר יברא, שהוא עושה צדקות. שלום אומר אל יברא, דכוליה קטטה. מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכו לארץ, הדא הוא דכתיב {דניאל ח, יב}: ותשלך אמת ארצה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה חותמת שלך, תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב {תהלים פה, יב}: אמת מארץ תצמח.

חז"ל נוסף בענין, מובא בגמרא במסכת סנהדרין; **אומרת בגמרא {מסכת סנהדרין לח, ב} – אמר רב יהודה א"ר: בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא בתחילה כת אחת של מלאכי השרת, ואמר להם: רצונכם נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו: רבש"ע מה מעשיו? אמר להן: כך וכך יהיו מעשיו. אמרו לפניו: רבש"ע {תהילים ח-ה} מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו? הושיט הקב"ה את אצבעו הקטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה של מלאכים, גם להם קרה אותו הדבר. כאשר ברא ה' כת שלישית של מלאכים והתייעץ עמם, אמרו לפניו: רבש"ע המלאכים הראשונים שאמרו לפניך את דעתם, מה הועילו? כל העולם כולו שלך הוא; כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה! כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה, שמעשיהן היו מקולקלין, אמרו לפניו המלאכים: רבש"ע לא יפה אמרו המלאכים הראשונים לפניך – האם לא צדקו בטענתם שאין אדם כדאי להיברא? אמר להן: {ישעיה מו-ד} ועד זקנה וגו'. הוא ועד שיבה אני אסבול וגו'.**

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה ח, אות ד} – אמר רבי ברכיה בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, ראה צדיקים ורשעים יוצאים ממנו, אמר אם אני בורא אותו רשעים יוצאים ממנו, ואם לא אברא אותו היאך צדיקים יוצאים ממנו. מה עשה הקדוש ברוך הוא הפליג דרכו של רשעים מנגד פניו ושתף בו מדת רחמים ובראו, הדא הוא דכתיב {תהלים א, ו}: כי יודע ה' דרך צדיקים ודרך רשעים תאבד, אבדה מנגד פניו ושתף בו מדת רחמים ובראו. רבי חנינא לא אמר כן, אלא בשעה שבא לבראת את אדם הראשון, נמלך ממלאכי השרת ואמר להן: נעשה אדם בצלמנו כדמותנו אמרו לו, אדם זה מה טיבו, אמר להן צדיקים עומדים ממנו, הדא הוא דכתיב: כי יודע ה' דרך צדיקים, כי הודיע ה' דרך הצדיקים למלאכי השרת, ודרך רשעים תאבד, אבדה מהם, גלה להם שהצדיקים עומדים ממנו ולא גלה להם שהרשעים עומדים הימנו, שאלו גלה להם שהרשעים עומדים הימנו לא היתה מדת הדין נותנת שיברא.

ומי הם אותם הצדיקים?

אומר הרב ישעיה אשר זליג מרגליות, אם צדיקים עומדים ממנו, אז כמובן שהכוונה לר' שמעון בר יוחאי!

מבאר המהרש"א {מסכת סנהדרין לח} – בשעה שבקש כו' ברא כת של מלאכים א"ל רצונכם נעשה כו' רבש"ע מה מעשיו כו'. ואמרו לפניו רבש"ע מה אנוש כי

עם סימוכין; הפיוט הנ"ל של ר' שמעון לביא, זכה להשתרש בבתי ישראל. אין יהודי כמעט שלא מכיר את הפיוט הזה, ואפילו יש הנוהגים לשיר אותו בכל ערב שבת – ואפילו בבית הכנסת.

בא הרב פינקוס בספרו ושואל, והרי לא מצינו שחיברו פיוט על אברהם אבינו ולא על יצחק ולא על יעקב, אז מה פתאום זכה דוקא ר' שמעון שיחברו עליו פיוט?

הייתי רוצה לחדור לעומקה של נק' מסוימת לגבי ר' שמעון בר יוחאי, ולהסביר דבר שעשה אותו ר' שמעון בר יוחאי – שלא נעשה מעולם ולא יעשה לעולם – לא היה ולא יהיה ☺ – בואו נתחיל:

שאלה ראשונה שצריכה ביאור – "בר יוחאי, נמשחת אשריך" – מה זה בדיוק "נמשחת אשריך" – במה הוא בדיוק נמשח ועל מה נאמר "אשריך"?

בבית הרביעי של הפיוט, מובא דבר שהוא פלא פלאות – ששכל אנושי לא יכול להבין אותו: "בר יוחאי, ולשדה תפוחים, עלית ללקוט בו מרקחים סוד תורה כציצים ופרחים, נעשה אדם נאמר בעבורך";

אומר לנו ר' שמעון לביא, כשקרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: {בראשית א, כו} נעשה אדם בצלמנו כדמותנו, כוונתו היתה לר' שמעון בר יוחאי! – ומה הראיה לכך?

הרב פינקוס זצ"ל, מתייחס בספרו ל – "נעשה אדם" ושואל שאלה מעניינת מאד;

אומרת הגמרא {מסכת יבמות טא, א} – {יחזקאל לד, לא} ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם וגו'. אתם קרויין אדם ואין העובדי כוכבים קרויין אדם.

אומר הרב פינקוס – אמירת הקב"ה "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" לא היתה מכוונת כלפי הגוים, והמובן הנכון והאמיתי של המושג 'אדם' נאמר אך ורק על העם היהודי מאחר והכוונה למעלה העליונה הטמונה בו, כך התחדש כאן, כי אף שבכללות כל אחד מישראל הוא בגדר 'יהודי' וקיים בו גוון מסוים של בחינת 'אדם', אך במובן ההחלטי, 'נעשה אדם נאמר בעבורך' – באמרו 'נעשה אדם' התכוון הקב"ה באופן מיוחד לרשב"י.

עלינו להתבונן בשתי נקודות הטעונות הסבר: ראשית, מהו בכלל פשר התואר 'אדם', הן מלבד תואר זה מצינו בדברי הנביאים תוארים נוספים, כגון 'איש' שהוא לשון של חשיבות – "והאיש משה" {במדבר יב, ג}, או כפי שאמר דוד המלך ע"ה לאבנר "הלא איש אתה" {ש"א כו, טו}, כלומר הרי אתה אישיות חשובה. לעומת זאת התואר 'אדם' אינו מבטא בהכרח חשיבות, אדרבה המילה 'אדם' לקוחה מומילה 'אדמה'. מהי אפוא הגדולה הטמונה בתואר 'אדם'? דבר נוסף שעלינו לברר: מדוע המושג 'אדם' בא לידי ביטוי באופן מיוחד דוקא אצל רשב"י?

אומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, תהילים, רמז תרל"ט} – {ח, ב} מה אדיר שמך בכל הארץ, אמר רבי: בשלשה מקומות אנו מוצאים המלאכים מדיינים עם הקב"ה, כשבא לבראות אדם נמלך בהם ואמר {בראשית א, כו} נעשה אדם, התחילו אומרים לו: מה אנוש כי תזכרנו, א"ל: יש לידע חכמתו...

אומר המדרש {בראשית רבה, פרשה ח, אות ה} – אמר רבי סימון, בשעה שבא הקדוש ברוך הוא לבראת את אדם הראשון, נעשו מלאכי השרת כתיים כתיב, ומהם אומרים אל יברא, ומהם אומרים יברא, הדא הוא דכתיב {תהלים פה, יא}: חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו. חסד אומר יברא, שהוא גומל חסדים. ואמת אומר אל יברא, שכלו שקרים. צדק אומר יברא, שהוא עושה צדקות. שלום אומר אל יברא, דכוליה קטטה. מה עשה הקדוש ברוך הוא נטל אמת והשליכו לארץ, הדא הוא דכתיב {דניאל ח, יב}: ותשלך אמת ארצה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבון העולמים מה אתה מבזה תכסיס אלטיכסייה חותמת שלך, תעלה אמת מן הארץ, הדא הוא דכתיב {תהלים פה, יב}: אמת מארץ תצמח.

חז"ל נוסף בענין, מובא בגמרא במסכת סנהדרין;

אומרת בגמרא {מסכת סנהדרין לח, ב} – אמר רב יהודה א"ר: בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא בתחילה כת אחת של מלאכי השרת, ואמר להם: רצונכם נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו: רבש"ע מה מעשיו? אמר להן: כך וכך יהיו מעשיו. אמרו לפניו: רבש"ע {תהילים ח-ה} מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו? הושיט הקב"ה את אצבעו הקטנה ביניהן ושרפם. וכן כת שניה של מלאכים, גם להם קרה אותו הדבר. כאשר ברא ה' כת שלישית של מלאכים והתייעץ עמם, אמרו לפניו: רבש"ע המלאכים הראשונים שאמרו לפניך את דעתם, מה הועילו? כל העולם כולו שלך הוא; כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה! כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה, שמעשיהן היו מקולקלין, אמרו לפניו המלאכים: רבש"ע לא יפה אמרו המלאכים הראשונים לפניך – האם לא צדקו בטענתם שאין אדם כדאי להיברא? אמר להן: {ישעיה מו-ד} ועד זקנה וגו'. הוא ועד שיבה אני אסבול וגו'.

מבאר המהרש"א {מסכת סנהדרין לח} – בשעה שבקש כו' ברא כת של מלאכים א"ל רצונכם נעשה כו' רבש"ע מה מעשיו כו'. ואמרו לפניו רבש"ע מה אנוש כי

נשאלת השאלה – ומה הראיה שלו לכך, ואולי הוא הראה להם את יוסף הצדיק?
ואולי את האבות הקדושים?

כך הוא קובע. והוא מביא ראיה נוספת, מדברי מדרש נוסף:

אומרים חז"ל במדרש {בראשית רבה, פרשה ח, אות ז} – ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו (בראשית א, כו), רבי יהושע דסקיני בשם רבי שמואל אמו, בנפשות של צדיקים נמלך, הדא הוא דכתיב (דברי הימים א, ד, כג): המה היוצרים וישיבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישוב שם...

ועם איזה צדיקים הוא נמלך?

אומר הרב ישעיה אשר זליג מרגליות, פשוט מאד – עם ר' שמעון בר יוחאי!

מהדברים האלה, הייתי רוצה להתקדם וללכת בקו אחר לגמרי:

יום קודם ל"ג בעומר לא נאמר תחנון במנחה, וכך גם ביום ל"ג בעומר עצמו – ולמה?

פוסק השולחן ערוך {או"ח סי' תצ"ג ס"א – ב} – נוהגים שלא לשא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג בעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא ...

ב. נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג בעומר, שאומרים שאז פסקו מלמות, ואין להסתפר עד יום ל"ד בבקר אלא אם כן חל יום ל"ג ערב שבת שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת.

כותב הרמ"א – ומריבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון.

לרמ"א יש מקור מדברי המאירי;

כותב המאירי {יבמות סב} – קבלה מיד הגאונים שיום ל"ג בעומר פסקה המיתה.

ר' שמעון בר יוחאי לא מוזכר כאן אפילו במילה אחת!

בא הפרי חדש ושואל שאלה עצומה – על מה החגיגה הגדולה שישנה בל"ג בעומר "משום שפסקו תלמידי ר' עקיבא מלמות"; אילו פסקו מלמות והיו נשאים 2000 תלמידים – החגיגה היתה מובנת. אבל בל"ג בעומר לא שפסקו מלמות אלא כל מלמות – לא נשאו עוד אנשים שימותו, אז על מה החגיגה!?

על השאלה הזאת, מפנים כולם לדברי הגאון מוילנא;

כותב הגאון מוילנא {סי' תצ"ג אות ב} – ומריבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון וכו'. כמ"ש בסוף תענית שבו פסקו מתי מדבר;

אומרת הגמרא {מסכת תענית ל, ב – לא, א} – א"ר שמעון ב"ג: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיו"ב: בשלמא יום הכפורים מובן משום דאית ביה שליחה ומחילה, ומשום שהוא היום שניתנו בו לחות האחרונות. אלא ט"ו באב מאי היא מה ייחודו שייחשב יו"ט יותר מימים טובים אחרים? אמר רב יהודה אמר שמואל: יום שהותרו שבטים לבוא להתחתן זה בזה. התורה אסרה לאשה שאין לה אחים והיא ראויה לרשת נחלה ממשפחתה, להתחתן עם אדם משבט אחר, כדי שלא תסוב הנחלה שהיא ירשה משבט אביה לשבטו של הבעל כשהיא תמות ויירשו אותה יורשיה שהם משבט הבעל. ודרשו חכמים מפסוק שאיסור זה נאמר רק לדור באי הארץ, אבל בדורות שאחרי כן מותר לאשה היורשת נחלה להתחתן עם אדם משבט אחר, והואיל ונתחדשה דרשה זו לחכמים ב"טו באב, נקבע יום זה ליו"ט.

שואלת הגמרא: מאי דרוש מהי הדרשה שדרשו לכך? כתוב בתחילת הענין {במדבר לו-ו} זה הדבר אשר צוה ה' לבנות צלפחד וגו'. המלה "זה" היא מיעוט, ללמד שדבר זה שנצטוו בנות היורשות נחלה להנשא לבני שבטן בלבד, לא היא נוהג אלא בדור זה של בנות צלפחד. אמר רב יוסף אמר רב נחמן: ט"ו באב הוא היום שהותר לשבט בנימין לבוא בקהל להתחתן עם שאר השבטים, שנאמר לאחר מעשה פלגש בגבעה {שופטים כא-א} ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו לא יתן בתו לבנימין לאשה. ואח"כ ט"ו באב דרשו מפסוק זה שתוקף השבועה הוא לאותו הדור בלבד, ולא לדורות הבאים. שואלת הגמרא: מאי דרוש מהי הדרשה שלמדו ממנה להתיר? אמר רב: נאמר בפסוק: "ממנו" ולא "מבנינו" אין השבועה חלה על בנינו לאסרם מלתת בנותיהם לשבט בנימין. טעם שלישי: אמר רב בר חנה א"ר יוחנן: יום שכלו בו מתי מדבר שפסקו בו למות האנשים מבני ישראל שנגזר עליהם למות במדבר. דאמר מר: עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור של ה' עם משה ביחוד ובחיבה, שנאמר {דברים ב-טז} ויהי כאשר תמו כל ימי בני ישראל המלחמה למות ייחוד ה' אלי, ומשמע מהפסוק שאלי היה הדבור עכשיו ביחוד ובחיבה ועד אז לא נתיחד אליו הדבור בחיבה.

פירוש הדבר, אם אנחנו רואים שכיון שכלו מתי מדבר מלמות ב"טו באב, לכן עושים שמחה – אותו הדבר גם כאן בל"ג בעומר, שכלו תלמידי רבי עקיבא מלמות – עושים שמחה!

באים המפרשים, ושואלים שאלה עצומה על דברי הגאון מוילנא – מה הראיה מתלמידי ר' עקיבא לכך שכלו מתי מדבר מלמות – אצל מתי המדבר נשאו בסופו של דבר ט"ו אלף אנשים שנשאו ולא מתו?!

ישנם כמה וכמה תשובות בדבר; יש אומרים, שהשמחה היא משום שרבי עקיבא עצמו נשאר בחיים לאחר שהיה צריך להסתלק מן העולם ביחד עם תלמידיו. יש אומרים, משום שסר חרון האף מיישראל ומלומדי התורה בפרט. יש אומרים, שאותו היום יצא ר' שמעון בר יוחאי מהמערה לאחר י"ג שנים.

כותב החיד"א {מורה באצבע, רכ"ג} – יום ל"ג בעומר ירבה שמחה לכבוד רשב"י ז"ע כי הוא יומא דהלולא דיליה, ונדוע שרצונו הוא שישמחו ביום זה כידוע ממעשה מהר"א הלוי ז"להה ומעשים אחרים אשר שמענו ונדעם מפום רבנן קדישין, ויש מי שנהג לעשות לימוד לביל ל"ג בעומר בי עשרה ללמוד שבחי רשב"י המפוזרים בזוהר ואדרא זוטא הוא מנהג יפה.

מובא בספר פרי עץ חיים {שער ספירת העומר פ"ז} – בזמן הזה בענין ההולכים על הקבר רשב"י ור"א בנו במירון בל"ג בעומר, אני ראיתי למורי ז"ל [הכוונה לרבינו האר"י] זה שמונה שנים, שהלך עם אשתו ועם ביתו, והיה שם ג' ימים ההם. גם העיד לי הר"ר ס' [ר' יונתן סאגיש] ששנה אחת קודם שהכרתי אותו, שהלך שם לגלח את בנו במשתה ושמחה בימים ההם. גם העיד לי הרב אברהם הלוי, כי הוא היה נוהג לומר 'נחם' בברכת 'תשכון', וכשמסיים אחר התפילה, אמר מורי ז"ל בשם ר' שמעון בר יוחאי הקבור שם, שאמר לי: אמור לאיש הזה, למה הוא אומר נחם ביום שמחתו, לכן הוא יהיה בנחמה בזמן הקרוב. וכן לא יצא חודש עד שמת בנו הגדול, וקיבל כוס נחמה עליו ...

כותב כף החיים {סי' תצ"ג, אות כ"ו} – דיום ל"ג בעומר הוא יום פטירת רשב"י ע"ה.

כותב הפרי צדיק {ח"ג, אות א'} – יום זה נקרא הלולא דרשב"י מפני שבו ביום נסתלק.

כותב הבני יששכר {מאמרי חודש איר, מאמר ב'} – הנה יום הזה ל"ג בעומר יומא דהלולא דרבי שמעון בן יוחאי, בו ביום עלה לשמי מרומים, ומסתמא ביום זה נולד גם כן כי הקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום אל יום {ר"ה יא}.

כותב ערוך השולחן {סי' תצ"ג} – מחזיקין היום הזה לקצת יו"ט וגם במנחה שלפניו ורגילין לקרותו הלולא דרשב"י ובאר"י מרבין בתפלה ובהדלקת נרות על קברו הקדוש ואומרים שנסתלק ביום זה וגם יצא מהמערה ביום זה.

בא השו"ת שואל ומשיב לרב נתנון, ואומר שמעולם לא שמענו שיום פטירת אדם זה יום שמחה – אלא להיפך, יום פטירת צדיקים הוא יום תענית;

כותב השו"ת שואל ומשיב {סי' ל"ט} – הוא יום טוב של כל ישראל שכולם שמחים בהלולא דרשב"י. אבל באמת גם שם תמהתי דהרי אדרבא במות צדיק וחכם יש להתענות ואנו מתענין על מיתת צדיקים ואיך נעשה יו"ט במות רבינו הגדול רשב"י ז"ל? ובמות מבחר היצורים משה רבינו ע"ה אנו עושין ז' אדר בכל שנה ואם הזוהר קרא הלולא דרשב"י היינו לו שבודאי שמחה לו שהלך למנוחה אבל אותנו עזב לאנחה?

המנהג הוא, שברוב תפוצות ישראל נוהגים לעשות מדורות לביל ל"ג בעומר, והשאלה שנשאלת היא, למה מדליקים מדורות?

אם זה אכן יום פטירתו של רשב"י, התשובה פשוטה מאד. כי ביום פטירתו של רשב"י, מופיע בזוהר, שכל ביתו היה מוקף באש;

כותב הזוהר הקדוש {אדרא זוטא, רפ"ז ב'} – אמר ר' שמעון: הא השתא דרעותא הוא ואנא בעינא למיעל בלא כסופא לעלמא דאתי אמר ר' שמעון: הרי עכשיו שעת רצון הוא ואני רוצה להיכנס בלא בושא לעולם הבא והא מלין קדישין דלא גליאן עד השתא בעינא לגלאה קמי שכינתא דלא יימרון דהא בגריעותא אסתלקא מעלמא ועד כען טמירין הוו בלבאי למיעל בהו לעלמא דאתי והרי דברים קדושים שלא גיליתי עד עכשיו רצוני לגלות לפני השכינה שלא יאמרו שהרי בחסרון נסתלקתי מן העולם ועד עתה נסתרים היו בלבי להיכנס בהם לעולם הבא וכך אסדרנא לכורבי אבא יכתוב ורבי אלעזר ברי יעלי ושאר חברי ירחשו בלבייהו וכך אסדר אותכם רבי אבא יכתוב ור"א בני ילמוד ושאר החברים ידובבו בלבם ... וכל אותו היום היה דורש ר' שמעון ולא היתה רשות לשמש לשקוע עד שיסיים את דבריו; אמר רשב"י: בריך הוא בריך שמיא לעלם ולעלמי עלמין ברוך הוא ברוך שמו לעולם ולעולמי ועולמים. כל מלין דאדרא יאות כל הדברים של האדרא יפים וכלהו מלין קדישין מלין דלא סטאן לימינא ולשמאלא וכולם דברים קדושים דברים שלא נוטים לימין ולשמאל כלהו מלין דסתימין כולם דברים סתומים ואתגליין לאינון דעאלו ונפקו ומתגלים לאלו שנכנסו ויצאו וכלא הכי הוא והכל כך הוא ועד השתא הוו מתכסיין אלין מלין דדחילנא לגלאה והשתא אתגליין ועד עכשיו היו מכוסים אלו הדברים שיראתי לגלות ועכשיו גילתי וגלי קמי עתיקא קדישא דהא לא ליקרא דילי ודביתא אבא אבידנא אלא בגין דלא איעול בכסופא קמי פלטרוי עבידנא וגלוי לפני העתיק הקדוש שהרי לא לכבוד שלי ושל בית אבי עשיתי אלא כדי שלא אכנס בבושא לפני ארמונותי עשיתי ועוד הא חמינא דקב"ה וכל הני זכאי קשוט

בעבר – לפני כ- 250 שנה, היו מפליגים בספינות כדי להגיע להר הקודש מירון ולהשתתף בהילולא של רשב"י; כיום, נראה לנו שהדרך הגעה לציון פשוטה מאד – עולים על שאטלים ומגיעים אחרי חצי שנה. בזמנם, הירושלמים היו עולים על חמור – יום אחרי פסח, ומתחילים את הדרך למירון; שבועות היו הולכים בדרכים על חמורים, הכל כדי להגיע אל ר' שמעון!

כותב הספר שער שמעון – מענין הלולא רשב"י שעושים במירון, ובימים ההם היה רב אחד מגדולי הדור עמיהם במירון, וראה אנשים ונשים באים לעשות זיאהר אל קבר רשב"י, והביאו עמיהם בגדים חשובים של שש ומשי ומטפחות בדמים יקרים, ושורפים אותם אצל קבר רשב"י בשמחה רבה.

כותב הספר מסעי בני ישראל {שנת תרי"ט} – כמה מעשירי העם באים לשם עם בגדים מעוטרים בחוטי זהב וכסף, לעשות מהם פתילות להדליק הנרות.

בשנת תרמ"ט, כתה בשם הגאון רבי מנחם מענדל ראב"ן זצ"ל מבלאזוב, וכל אחד מאשר היה אתו מטפחת נאה, שמיכה נאה, כובע יקרה, השליך אל תוך שריפת אגן השמן, גם שמן זית כל אחד קנה ויצוק לתוכו לכבוד התנא, אז נגשו המדליקים ברגש שמחה וטוב לב וידליקו מטפחות משוחה בשמן וישליכו אל אגן השמן, וכל העומדים בעינים צפיות עומדים מקוים לאור, ויהי ברגע הראשונה בצאת שביב אש כעלות הלהב וירונו העם ותבקע הארץ לקול הרנה והשמחה...

באו כל מיני אנשים שהיו בהילולא במירון, ושלחו מכתבים לרבנים – 'האם מותר לעשות זאת: א' משום 'בל תשחית', וב' האם יש בזה מדרכי האמורי;

כותב ר' יוסף שאול נתנון {שור"ת שואל ומשיב} – אבל באמת הרבה יש לדבר בזה על מה שנהגו לשרוף בגדים עליו בל"ג בעומר והם עוברים על כל תשחית וגם על מלכים ונשיאים לא התירו רק בגדי מתו וכלי תשמישי כמבואר ביו"ד סי' שמ"ח ס"א ובחידושי שם כתבתי הדטעם משום דבלא"ה הם אסורים לאחר דאין משתמשין בשרביטו ובכלי תשמישו שזה מכבוד המלך וא"כ ל"ש בל תשחית דאינו תועלת עוד ... וגם שייך עשה דכבוד המלך שהוא כבוד כל ישראל ... אבל כאן מה כבוד יש, וגם הוא דרכי אמורי...

וכך מביא גם השו"ת חקרי לב {מהדורא בתרא יו"ד סימן יא} – המנהג ששמעתי דביעה"ק צפת ת"ו מדליקים דברים יקרים בהילולא דרשב"י ז"ל, שכורכין אותם בשמן ומדליקין, ואיני מוצא בה צד היתר, דנראה דאיכא איסור בת תשחית דרבנן. ואיני מוצא שמהראשונים נהגו כן, אם לא שנשתרבב המנהג מחדש, דאפילו בשמחת בית השואבה לא היו מדליקין כי אם מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהם. ואי משום דשורפין על המלכים, אין זה כי אם במלכים ובעת מיתה וכו'. ועם שידעתי גדולת רשב"י ז"ל בשמים ממעל ועל הארץ, ומי אני לדבר בדבר הנוגע קצת לכבודו ז"ל, אך ידעתי כי לא לפניו חנף יבוא, ולבי אומר לי דאין רצונו בכך.

עד כה הבאנו שנים שסוברים שאין לעשות זאת.

היה א' מרבני צפת, בשם ר' שמואל הלר ז"ל, שחיבר קונטרס שלם על עניני שריפת הבגדים בשם כבוד מלכים, ושם הוא מביא רשימה שלימה שאין בעיה לעשות זאת.

כיום, מחיר חליפה נע בין 250 ל- 2000 שקל. בזמננו לא היינו קונים חליפה כמו היום – מודדים בחנות ומה שטוב לוקחים, אלא היינו באים לחייט כעשר פעמים – פעם שרוול א' היה ארוך ושוורל ב' היה קצר. פעם הוא עשה מכפלת בצד ימין, אבל בצד שמאל הוא שכח לעשות. פעם כתף שמאל היה גבוה וכתף ימין היה נמוך וכו' וכו', וכשהיית בא לשלם לו, הוא היה נותן לך מחיר שיצדיק את כל העשר פעמים שהיית אצלו ©. היום כבר יש את הסינים, אז אין הרבה מה לעשות ©

אם בנאדם לוקח שמן זית ורוצה להדליק איתו חבית שמן שמכילה בתוכה כ- 40 ליטר; ליטר שמן זית עולה 50 שקלים – משמע ש- 40 ליטר יעלה 2000 שקל, האם כאן לא יעבור האדם על איסור 'בל תשחית'!?

אומר ר' שמואל הלר – ואם יש חשש על הבגדים, הלא יחוש גם על השמן הרב שנשרף שהוא יותר חמור מבגדים, שגם למערכה למזבח לא היו כורתים עצי זית שלא ימעטו השמן בארץ ישראל כדאיתא במסכת תמיד. אלא ודאי כל מה שעושים לכבודו שכרו הרבה מאוד, וחוששני מעונש מי שמערער על זה.

ומעיד אני באמת, כי בילדותי שמעתי פה מרבני קשישאי רבני הספרדים, אשר אבותם ראו וספרו להם, כי הרב הקדוש רבי חיים בן עטר זיע"א היה פעם אחת בהילולא פה עיה"ק צפת ת"ו, וכשעלה למירון והגיע לתחנית ההר שעולים משם אל המקדש ירד מהחמור, והיה עולה על ידיו ועל רגליו, וכל הדרך היה גועה כבהמה וצועק, היכן אני השפל נכנס למקום אש להבת שלהבת, קודשא בריך הוא וכל פמליה של מעלה הכא, וכל נשמות הצדיקים שמה. ובעת הילולא היה שמח שמחה גדולה, והוא בעצמו שרף כמה בגדים יקרים לכבוד הרשב"י זיע"א, וגם הזקנים מהספרדים פה ידעו ושמעו.

כותב הבן איש חי {תורה לשמה, שאלה ת'} – והנה בזה תדע כי מנהג ישראל שהולכים בליל ל"ג בעומר למירון ושם מדליקים חתיכות בגדים חשובים לכבוד

דהכא משתכחן כלהו מסתכמין על ידי ועוד הרי ראיתי שהקב"ה וכל אלו צדיקי אמת שכאן נמצאים, כולם מסכימים על ידי דהא חמינא דכלהו חזאן בהאי הלולא דילי וכלהו זמינין בההוא עלמא בהילולא דילי זכאה חולקי שהרי ראיתי שכולם שמחים בזה השמחה שלי כולם מוזמנים בעולם ההוא בשמחה שלי אשרי חלקי ... דכל יומין דאקינא תאינא למחמי יומא דא ולא סליק בידי בר האינדא שכל הימים שעמדתי השתוקקתי לראות יום זה ולא עלה בידי חוץ מכעת דהא בעטרא דא מתעטר האי יומא שהרי בעטרה זו מתעטר היום הזה והשתא בעינא לגלאה מלין קמיה דקב"ה ועכשיו רצוני לגלות דברים לפני הקב"ה דהא כלהו מתעטרין ברישי שהרי כולם מתעטרים בראשי והאי יומא לא יתרחק למיעל לדוכתיה כיומא אחרא והיה זה לא יתרחק להיכנס למקומו כיום אחר דהא כל יומא דא ברשותי קיימא שהרי כל היום הזה ברשותי עומד והשתא שרינא אחרת לגלאה בגין דלא איעול בכסופא לעלמא דאתי ועכשיו מתחילני לגלות דברים כדי שלא אכנס בבושה לעולם הבא והא שרינא אימא והרי אני מתחיל לומר... ר' שמעון ישב ודרש – ור' אבא ישב לפניו וכתב ור' אלעזר בנו חזר על הדברים ... אמר רבי אבא: לא סיים בוצינא קדישא למימר חיים עד דאשתכח מלוי לא סיים רשב"י לומר 'חיים' עד שנשקטו דבריו ואנא כתבנא ואני כתבתי סברנא למכתב טפי ולא שמענא ולא זקיפנא רישא דנהורא הוה סגי ולא הוה יכלנא לאסתכלא חשבתי לכתוב עוד ולא שמעתי. הרמתי את הראש שהאור היה מרובה ולא הייתי יכול להסתכל עליו אדהכי אזדעזענא שמענא קלא דקארי ואמר תוך כך נודעושי שמעתי קול קורא ואומר {משלי ג} ארך ימים ושנות חיים וגו' שמענא קלא אחרא שמעתי קול אחר שאומר: {תהילים כא} חיים שאל ממך. כל ההוא יומא לא אפסיק אשא מן ביתא ולא הוה מאן דמטי לגביה דלא יכילו כל היום ההוא לא פסק אש מן הבית ולא היה מי שהגיע אליו שלא יכלו נהורא ואשא הוה בסוחרניה כל ההוא יומא אור ואש היה בסביבתו כל היום ההוא נפילנא על ארעא וגענינא נפלתי על הארץ ובכיתי בתר דאזיל אשא חמינא לבוצינא קדישא קדש הקדשים דאסתלק מן עלמא אתעטף שכיב על ימיניה ואנפוי חייבין אחרי שהלך האש ראיתי לנר הקדוש שנסתלק מן העולם נתעטף שוכב על ימינו ופניו מחייכים. קם רבי אלעזר בריה, ונטיל ידיו ונשיק לון, ואנא לחיכנא עפרא דתחות רגליו. בעו בקשו חברייא למבככי, ולא יכילו למלא לדבר. שארו פתחו חברייא בבכיה, ורבי אלעזר בריה נפיל על פניו תלת זמנין, ולא יכיל למפתח פומיה. לבתר פתח ואמר, אבא אבא. תלת הון, חד אתחזרו. השתא תנוד חיותא תסתלק השכינה, צפראן נשמות הצדיקים ומלאכים טאסין משתקען בנוקבאן דימא רבא, וחברייא כלהו שתיין דמא.

קם רבי חייא על רגליו ואמר, עד השתא בוצינא קדישא מסתכל עלן. השתא לאו הוא עידן אלא לאשתדלא ביקריה בכבודו לקברו. קם רבי אלעזר ורבי אבא, נטלו ליה בטיקרא דסיקלא במושב נצרים. מאן חמא ערבוביא דחברייא ריבוי תלמידי חכמים, וכל ביתא הוה סליק היה עולה בו ריחין טובים. סליקו ביה בפורייה הרוציאוהו במטה, ולא אשתמש ביה ולא התעסקו עמו, אלא רבי אלעזר ורבי אבא.

אתו טריקין גיבורים, ומארי תריסין ובעלי מלחמה דכפר צפורי. וטרדאן בהו ורבו אתם בני מרוניא, צווחין בקטירין באגודה, דחשיבו דלא יתקבר תמן. בתר דנפק שיצאה פוריית המטה הוה סליק מרחפת באוירה, ואשא הוה להיט קמיה. שמעו קלא, צולו ואתו, ואתכשו להילולא דרבי שמעון {ישעיה נז} יבוא שלום ינוחו על משכבותם.

כד עאל נכנסו למערתא שמעו קלא במערתא, זה האיש מרעיש הארץ מרגזי ממלכות, כמה פטרין מקטרגים ברקיעא משתכחין בימא דין בגינך, דנא זהו רבי שמעון בן יוחאי, דמאריה משתבח ביה בכל יומא. זכאה חולקיה לעילא ותתא. כמה גניזין עלאין אצרות עליונים מסתמין שמורים ליה, עליה אתמר {דניאל יב} ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין.

יוצא א"כ, שכל יום פטירתו של רשב"י הקדוש היה עם אש, ממילא מדליקים מדורות ביום פטירתו. זו א' מתוך עשרות סיבות, להדלקת המדורות ביום ל"ג בעומר.

מובא בחז"ל, שבמעמד הר סיני היו ז' קולות, ואלו הם: קול ה' על המים ... קול ה' בכח קול ה' בהדר: קול ה' שבר ארזים ... קול ה' חצב להבות אש ... קול ה' יחיל מדבר ... קול ה' יחולל אילות ויחשף יערות.

אומר ספר טעמי המנהגים, כל שבוע מימי הוא כנגד 'קול' א'; השבוע החמישי [הוא השבוע שחל בו יום ל"ג בעומר] הוא כנגד 'קול ה' חצב להבות אש' – ולכן עושים בו מדורה!

השבוע דיבר איתי יהודי שמתגורר במעלות תרשיחא וסיפר לי סיפור. אמר לי, שהתנהל דיון בשמים בין ל' בכסלו לג' בטבת; בא ל' בכסלו לפני הקב"ה ואמר: 'ריבוננו של עולם, לא יתכן ששנים ששכלו יהיה מלא ושנים ששכלו יהיה חסר – ולמה? כי בשנים שהוא יהיה חסר, אני לא יחול באותה שנה, כיון שאין לי בחודש וממילא לא ידליקו בי נר חנוכה. ואת הנר האחרון ידליקו בג' טבת – למה שלא תעשה את כסלו תמיד מלא, ואז ממילא ידליקו גם בי?!', בא ג' טבת וטען: "למה ששכלו יהיה תמיד מלא!?! – אם הוא יהיה מלא תמיד, לעולם לא ידליקו בי נר חנוכה. ריבוננו של עולם, תשאיר את המצב כפי שהוא!" – בא הקב"ה ועשה פשרה: "אתה רוצה בל' ואתה רוצה בג' – אחבר את שניכם ביחד, ובל"ג לעומר ידליקו את כל המדינה!" ©

הרשב"י זיע"א, אין לפקפק על זה, מאחר שהם מתכוונים לשם מצוה אין כאן חשש בל תשחית, ומנהג ישראל תורה הוא.

א"כ אפשר לשרוף בגדים – יש לנו אישור מהבן איש חי זיע"א!

נשאלת השאלה – ולמה שלא ישרפו אוטובוס במקום בגדים? ©

אבל אם בכל זאת רואים שהיו חכמים שורפים את הבגדים לכבודו של רשב"י, משמע שטמון בזה מאמרו – והשאלה שנשאלת היא, מה טמון בזה?

כדי לבאר את הדברים, נצטרך ללמוד שתי גמרות:

אומרת הגמרא {מסכת ב"מ פד, ב} – כי הוה קא ניחא נפשיה בעת מיתתו, אמר לה רבי אלעזר לדיביתו לאשתו, ידענא בדרבנן דרתיחי עלי יודע אני בחכמים שהם כועסים עלי [על שתפסתי גנבים ומסרתים למלכות, ובין אותם גנבים היו גם קרוביהם] ולא מיעסקי בי שפיר ולא יטפלו בי כראוי לאחר מיתתי. לכן, כשאמות אל תקברי אותי, אלא אוגנין בעיליתאי השכיבני בעליית ביתי ולא תידחלין מינאי ואל תפחדי ממני. א"ר שמואל בר נחמני: אישתעאי לי אימיה דרבי יונתן סיפרה לי אמו לי של רבי יונתן, דאישתעאי לה דביתיהו שסיפרה לה אשתו דרבי אלעזר ברבי שמעון כך: "לתקופה של לא פחות מתמני סרי משמונה עשרה שנה, ולא טפי מעשרין ותרין שנין ולא יותר מעשרים ושתים שנה, אוגניתיה בעיליתא השכבתי אותו באותה עלייה. כי הוה סליקנא כשהייתי עולה לעלייה, מעינא ליה במזייה הייתי מעיינת בשערו כי הוה משתמטא ביניתא מיניה כשהייתה נשמטת שערה ממנו, הוה אתי דמא היה מופיע דם במקומה. יומא חד חזאי ריחשא דקא נפיק מאוניה יום אחד ראיתי תולעת יוצאת מאוזנו. חלש דעתאי דאגתי, שמא מעתה יסריח וירקיב גופו. איתחזי לי בחלמא הוא נראה לי בחלום. אמר לי – לא מידי הוא אין זה כלום, כלומר, אין לך סיבה לדאוג מאותה תולעת; זה רק עונש למעשה שאירע לי, והוא: יומא חד, שמעי בזילותא דצורבא מרבנן שמעתי זלזול באחד מצעירי החכמים, ולא מחאי דכבעי לי – ולא מחיתי על כבודו כמו שהייתי צריך".

כי הוה אתו בי תרי לדינא כשהיו באים שנים לדין, הוה קיימי אבבא היו עומדים ליד שער ביתו. אמר מר מילתיה ומר מילתיה זה אמר את טענתו, וזה אמר את טענתו. נפיק קלא מעיליתיה ואמר היה קול יוצא מהעלייה ואומר, "איש פלוני אתה חייב"; "איש פלוני אתה זכאי". יומא חד הוה קא מינציא דביתיהו בהדי שבבתא נתקוטטה אשתו של רבי אלעזר ברבי שמעון עם שכנתה. אמרה לה השכנה: "תהא אשה זו (אשת ר' אלעזר) כבעלה, שלא ניתן לקבורה! כשנתפרסם הדבר אמרי רבנן: 'להשהות את רבי אלעזר בלא קבורה כולי האי כל כך, עד שנודע לבריהו שאינו חי ולא נקבר, ואי לא אורח ארעא בודאי שאין זה דרך ארץ, ואין זה לכבודו של רבי אלעזר. ראיא דאמרי יש אומרים שרבי שמעון בן יוחאי אביו של רבי אלעזר איתחזאי להו בחלמא נראה להם בחלום. אמר להו לחכמים: "פרידה גזול אחת יש לי ביניכם ואי (ואין) אתם רוצים להביאה אצלי". אזול רבנן לאעסקוי ביה הלכו החכמים להתעסק בקבורתו. לא שבקו בני עכבריא אבל לא הניחו להם בני העיר עכבריא, שהיתה סמוכה למקומו של רבי אלעזר לקברו, דכל שני דהוה נייב רבי אלעזר ברבי שמעון בעיליתיה משום שבכל אותן השנים שהיה רבי אלעזר ישן בעלייתו, לא סליק לא נכנסה חיה רעה למתייהו לעירם. יומא חד, מעלי יומא דכיפורי הוה היה ערב יום הכיפורים, הוה טרידי היו [אנשי עכבריא] טרודים בעניניהם. שדו רבנן שלחו החכמים לבני הכפר בירי, ואסקוה לערביה והם נטלו את מטתו, ואמטוה למערתא דאבוה והביאוה למערת הקבורה רשיה היה קבור אביו רבי שמעון בר יוחאי. אשכחוה לעכנא דהדרא לה למערתא הם מצאו נחש שהקיף את המערה כעין גלגל, כך שזנבו היה סמוך לפיו. אמרו לה: "עכנא עכנא נחש נחש פתחי פיך הרחב זנבך מעל פיך כדי שיהא מקום להיכנס, ויכנס בן אצל אביו! פתח להו הנחש עבורם וקברו את רבי אלעזר ברבי שמעון."

גמרא נוספת, **מספרת הגמרא {מסכת ב"מ פה, א} –** איקלע רבי לאתריה דר' אלעזר בר' שמעון רבי הזדמן למקומו של ר' אלעזר לאחר פטירתו. א"ל רבי לאנשי המקום: האם יש בן לאותו צדיק? אמרו לו: יש לו בן וכל זונה שנשכרת בשנים מזומת יפיו שוכרתו בשמנה. אתייה הביאו רבי לפניו, אסמכיב ברבי ושמך אותו שיקרא בתואר רבי" [כדי שישם לבו על ת"ת, ויתמסר ללימודו במרץ], ואשלמיה ומסרו לו' שמעון בן איסי בן לקוניא, אחות דאמיה אחות אמו, כדי ללמדו תורה. כל יומא הוה אמר היה אומר אותו הבן: לקרייתא אנא איזיל לעירי אני חפץ ללכת בחזרה [במקום להישאר ללמוד תורה כאן]. יום אחד אמר ליה ר' שמעון בן איסי: למה אתה מתלונן, הרי כאן חכים עבדו יתך יעשו אותך חכם, וגולתא דדהבא פיסו עלך ויפרסו עליך בגד של זהב לכבדך על חכמתך, ורבי קרו לך ויקראו לך רבי; ואת אמרת ואתה אומר אחר הכבוד הזה שעתידי להיות לך כאן לקרייתא אנא איזיל לעירי אני חפץ ללכת? אמר ליה הבן: מומי בשבועה עזובה דא הדבר עזוב [שהנחת דבר זה, ושוב לא אשאל ללכת] כי (כאשר) גדל אתה יאית במתיבתא דרבי הוה בא וישב בישיבתו של רבי. שמעיה לקליה רבי שמע את קולו ואמר: הא קלא דמי דומה לקליה דר' אלעזר בר' שמעון. אמרו ליה לרבי: בריה (בנו) הוא. קרי עליה קרא עליו רבי אץ הפסוק {משלי יא-ל} פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם. פרי צדיק עץ חיים זה ר' יוסי בר' אלעזר בר' שמעון, שהוא בנו (פריו) של רבי אלעזר הצדיק ובזכות אביו הצדיק וזה להעשות עץ חיים, כלומר בעל תורה ולוקח נפשות חכם זה ר' שמעון בן איסי בן לקוניא שלימד את רבי יוסי תורה ובכך 'לקח את נפשו' שהרי הוא עתה בנו. כי נח נפשיה כאשר נפטר רבי יוסי בר' אלעזר, אמטוה למערתא דאבוה הביאוהו למערת הקבורה של אביו, הוה הדרא לה עכנא למערתא היה נחש מקיף את המערה. אמר ליה לנחש: עכנא עכנא פתח פיך ויכנס בן אצל

אביו אכן הדברים לא השפיעו על הנחש, ולא פתחא להו ולא פתח להם, ונאלצו לקבור את ר' יוסי במקום אחר. כסבורים היו העם לומר שהטעם לכך משום שזה ר' אלעזר בר' שמעון, גדול מזה מר' יוסי בנו, שהרי ר' אלעזר הורשה להיקבר במערה עם אביו ר' שמעון, ואילו בנו לא הורשה בכך. יצתה בת קול ואמרה לא מפני שזה גדול מזה אלא זה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה.

למדנו א"כ, שרשב"י ולבנו ר' אלעזר היתה מעלה שלאף א' אחר לא היה – צער המערה!

אומרת הגמרא {מסכת סוכה מה, ב} – א"ר ירמיה משום רשב"י: יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין לעתיד לבוא, על כל העבירות שנעשו מיום שנבראתי עד עתה שברוב זכויותי יכל אני לסבול מעשיהם ועוונותיהם ולפטורם מעונשם; ואילמלי אלעזר בני מצטרף עמי יכולות היו זכויות שניו לפטור את כולם מן הדין על עבירות שנעשו מיום שנברא העולם ועד עכשיו; ואילמלי יותם בן עוזיהו מלך יהודה מצטרף עמנו יכולים היינו לפטור את כל עוונות באי עולם מיום שנברא העולם עד סופו...

נשאלת השאלה – מה פירוש שהוא יכול לפטור את כל העולם מן דין? האם מצינו דבר כזה, שיבוא אדם ויגיד "ריבוננו של עולם, הכל עליי"?

אומר רש"י – לפטור. בזכותי אני סובל כל עונותיהם ופוטורן מן הדין.

כותב המהרש"א – בפרש"י לפטור בזכותי אני סובל כל עונותיהם כו'. והיינו שסובל עונותיהם ביסורין וצער שהיה לו ולבנו במערה.

ידועים דברי הגמרא {מסכת שבת לג, ב} – דיתבי רבי יהודה רבי יוסי ורבי שמעון ויתבי וישב יהודה בן גרים גביהו אצלם. פתח ר' יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו, תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות. ר' יוסי שתק. נענה רשב"י ואמר: כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן; תקנו שווקין להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמן, גשרים ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם בין מכיריו. ונשמעו הדברים למלכות. אמרו המלכות: יהודה שעילה יתעלה יעלה לגדולה, יוסי ששתק יגלה לציפורי, שמעון שגינה יהרג. כיון ששמע שנגזר דינו למוות, אזל הוא ובריה הלך הוא ובנו טשו בי מדרשא ונחבאו בבית המדרש. כל יומא הוה מייתי להו דביתיהו כל יום היתה מביאה להם אשתו ריפתא וכוזא דמאי לחם וקיתון מים וכרכי והיו אוכלים. כי תקיף גזירתא כאשר חזקה הגזירה, שהחלו הרומיים לחפש אחריהם ביתר שאת, א"ל לבריה אמר ר' שמעון לבנו: נשים דעתן קלה עליהן אין להם תקיפות הדעת; דילמא מצערי לה שמא יענו הרומיים אותה, ומגליא לן והיא תגלה להם את מקום מחבואנו. אזלו טשו במערתא הלכו ונחבאו במערה, איתרחיש ניסא נעשה נס; איברי להו חרובא ועינא דמאי נברא עבורם [במערה] עץ חרובים ומעין. והוה משלחי מנייהו והיו פושטים בגדיהם שלא יבלו במהרה, והוה יתבי עד צוארייהו בחלא והיו יושבים משוקעים עד צוואריהם בחול, משום צניעות ומפני שאסור לדבר דברי קדושה כנגד הערוה. כולי יומא גרסי כל היום למדו תורה. בעידן צלוי לבשו מיכסו ומצלו בזמן התפילה היו מתלבשים, מתכסים ומתפללים, והדר משלחי מנייהו ולאחר התפילה שוב היו פושטים בגדיהם כי היכי דלא ליבלו כדי שלא יבלו. איתבו תריסר שני במערתא כך ישבו י"ב שנים במערה. מקץ י"ב שנים אתא אליהו וקם אפיתחא דמערתא בא אליהו הנביא ועמד על פתח המערה אמר: מאן לודעיה מי יודיע לבר יוחי דמית קיסר ובטיל גזירתיה שמת הקיסר ובטלה הגזירה? שמעו זאת רשב"י ובנו נפקו יצאו מן המערה חזו אינשי דקא כרבי זורעי ראו אנשים חורשים זורעים את שדותיהם אמר עליהם רשב"י: מניחין חיי עולם מלימוד התורה ועוסקין בחיי שעה בפרנסתם! כל מקום שנותנין עיניהן מיד נשרף. יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חיזרו למערתכם! הדור אזול איתבו תריסר ירחי שנתא חזרו למערה י"ב חודשים נוספים. מקץ שנה אמרי אמרו לעצמם: משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש אולי כופר גם לנו אחר שישבנו במערה י"ב חודש יצתה בת קול ואמרה צאו ממערתכם. נפקו יצאו. ראו אנשים עוסקים במלאכתם, כאשר בראשונה כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר כל מקום שהיה ר' אלעזר מכה במבטו הוה מסי היה מרפא ר"ש אמר לו בני די לעולם אני ואתה שנעסוק בתורה לבדה, הנח לשאר הבריות שיעסקו גם בפרנסתם. בהדי פניא דמעלי שבתא לפנות ערב בערב שבת חזו ההוא סבא ראו זקן אחד דהוה נקיש תרי מדאי אסא אוחו שתי חבילות הדסים והיט בין השמשות ורץ [להגיע לביתו לפני שתיכנס השבת] סמוך לחשיכה, אמרו ליה שאלו אותו רשב"י ובנו: הני אלו חבילות ההדסים, למה לך? אמר להו ענה להם הזקן: לכבוד שבת כדי להתענג על ריחם בשבת. שוב שאלו: ותיסי לך בחד ומדוע לא תסתפק בחבילה אחת? ענה הזקן: חד חבילה אחת כנגד {שמות כ-כ} זכור וחד וחבילה אחת כנגד {דברים ה-ז} שמור. א"ל לבריה: חזי כמה חביבין מצות של ישראל! יתיב דעתייהו ונחה דעתם...

נשאלת השאלה – כשברח רשב"י עם בנו למערה, מה הוא לקח עמו?

התשובה היא שכלום. לא ציציית ולא תפילין ולא אוכל. לכאורה, הגיוני שאדם שבורח למערה, אוטומטי הוא לוקח איתו 30 קופסאות טונה עם ארגז פריכיות ©; הוא בורח למערה, ולא מודיע לאף א' איפה הוא.

שאלה נוספת שצריכה ביאור, בשביל מה הוא היה צריך להוריד את הבגדים?!

ומי אמר לך שהבגדים יתבלו?! מור אבי בשואה הלך עם אותם מכנסיים במשך 3 שנים. אמנם היו פה ושם חורים, אבל הוא הסתדר איתם! אם הקב"ה ברא להם עץ חרוכים ומעין מים, הוא לא יכל לברוא להם כמה חליפות ספיייר?! ואם יתבלו הבגדים, מי אמר לך שלא תצא מהמערה בעוד כמה חודשים?! ועוד, בשביל מה צריך להיכנס ישר לתוך העפר?!

יסוד הדברים מופיע בספר **כדאי הוא רבי שמעון, והייתי רוצה להרחיב בדבריו:**

אומרת הגמרא {מסכת ברכות סג, ב} – דאמר ריש לקיש: מנין שאין דברי תורה כמות קיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר {במדבר יט-ד} זאת התורה אדם כי ימות בה.

כתב המהר"ל {נצח ישראל, פ"ז} – דבר זה ענין מופלא, כי התורה והגוף שהם שני הפכים, ואם כן איך תתקיים התורה שהיא שכלית בגוף גשמי, שהגשמי הפוך {הרוחני} הנבדל, ולפיכך אין קיום התורה באדם הגשמי, שהם כמו שני דברים שאינם מתדמין ומתייחסים ביחד שאין להם עמידה ביחד.

ולפיכך אין תורה מתקיימת רק במי שממית עצמו על התורה, ואדם כזה גופו אינו נחשב כלל וכאלו אינו גופני כלל, שהרי ממיית עצמו על התורה, ובזה התורה מתקיימת שהרי אינו בעל גוף, אבל מי שאינו ממיית עצמו על התורה והוא גופני גשמי, אי אפשר שתהיה מקוים בו התורה השכלית שהיא אינה גשמית.

אומר הספר כדאי הוא רבי שמעון – וזהו ששינוי בגמרא {תמיד לב.} בין עשרה דברים ששאל אלכסנדרוס מוקדוק את זקני הנגב והשיבו לו, שאל אותם: "מה יעביד איניש ויחיה, אמרו ליה: ימית עצמו. מה יעביד איניש וימות, יחיה את עצמו". הכוונה בזה כי כאשר אדם רוצה לחיות חיים רוחניים של תורה ועבודת ה', הרי הוא צריך להמית "עצמו" – את העצמיית של הגוף החומרי, ואם הוא רוצה למות מיתה רוחנית, כי אז יחיה את "עצמו" החומרית של הגוף, כי זה גורם שהגוף החומרי יתגבר על הנשמה הרוחנית ותמיד אותה ח'ו.

ויש לבאר בזה מה ששינוי בענין מתן תורה {שבת פח.}: **"אמר רבי יהושע בן לוי,**

כל דיבור ודיבור יצא מפי הקב"ה יצתה נשמתן של ישראל שנאמר נפשי יצאה בדברו" ומקשה הגמרא: "ומאחר שמדיבור ראשון יצתה נשמתן, דיבור שני היאך קיבלו". ומתוך: "והוריד [הקב"ה] טל שעתיד להחיות בו מתים והחיה אותם". וצריך ביאר מאחר שידע הקב"ה שתצא נשמותיהם בכל דיבור, אם כן במקום להחיות אותם בכל דיבור הרי היה יכול למנוע שלא תצא נשמותיהם.

אך לפי האמור יש לומר ביאר הענין, כי היות שכבר למדנו מדברי איש לקיש: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", וכמו שביאר המהר"ל מפראג כי הגשמיות והרוחניות אינן יכולות לדור בכפיפה אחת, לכן סיבב הקב"ה שבשעת נתינת התורה לישראל פרחו נשמותיהם בכל דיבור ודיבור, כדי ללמדם בזה לקח נשגב לדורות עולם, שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. ואם בכל התורה כך על דארת כמה וכמה תורת הסוד, שאי אפשר להשיגה רק על ידי התפשטות הגשמיות.

לכן הצדיקים עוד בהיותם בעולם הזה מתפשטים מכל עניני עולם הזה, עד שהגוף החומרי כמעט מתבטל מהם, כדי שיוזכו מעין ההשגה כאילו הנשמה נפרדה מן הגוף. וזהו ביאור הגמרא {ברכות יז.}: "כי הוו מפטרי רבנן מבי רבי אמי ואמרי לה מבי רבי חנינא, אמרי ליה הכי, עולמך תראה בחייך". היינו שיוכה עוד בעולם הזה בהיותו לבוש בתוך הגוף לטעום מעין השגת עולם הבא, שאז ההשגה היא בתכלית השלימות מחמת שאינו מלושב בגוף. ולזה נתכוון ריש לקיש באמרו: "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה".

אמנם ראוי לדעת כי בסופו של דבר אי אפשר שישגי האדם בעודו בחיים כפי שהוא מסוגל להשיג אחרי מיתתו. ענין זה יש ללמוד ממה שכתוב בתורה {בראשית ב, יז}: "ומעין הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות". וביאר השל"ה הקדוש {מסכת ר"ה תורה אור} כי מה שגזר הקב"ה על האדם מיתה, אין זה עונש הבא מחמת נקמה אלא לטובת האדם, כי לפני החטא כשהאדם היה עדיין רוחני ומזוכך לא היה צריך למות, אלא היה יכול להגיע לדיקוהו כה' גם בעודו בחיים חיותו.

אולם מאז שחטא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת נכנסה בו זוהמת הנחש ונתגשם גופו בבחינת 'כתנות עור', ואין זוהמה מתבטלת מן הגוף רק ע"י המיתה, שאז נקבר הגוף בעפר האדמה וזוהמת הנחש מתעכלת בעפר שהוא לחמו של הנחש, ואז בהיות הנשמה נפרדת מן הגוף החומרי, היא יכולה להתעלות במעלות רוחניות להתדבק באלקים חיים. והנה דבר השל"ה בלשון קדשו: "ידוע כי השי"ת הוא שלם מטולק מכל החסרונות ... והנה מתחילה ברא את האדם ישר שכלי פשוט כמו מלאך, להיות חי לעולם להשיג הנצחיות, כי לא היה לו לאדם שום מונע מלהשיג. ואחר שחטא ונעשה חומר גס ונתגשם מזוהמת הנחש, נמצא שהיה חומר מסך מבדיל מלהשיג הנצחיות, ולא יכול להם כי אם אחר היפרד הנשמה מהגוף, ואז יבוא האדם אל שלימותו ...

ויפה פירש בספר מעשה ה' על הפסוק 'ביום אכלך ממנו מות תמות', שלא ח'ו דרך עונש אמר כן אבל אדרבה דרך חסד ורחמים אמר לו כן, כי ביום אכלך תצטרך למות כדי לבא אל תכליתך, כי כשתאכל תתגשם במעבה החומר באופן שיהיה מסך מבדיל בינך ומין הבורא, עד שתמותו ותיפרד הנשמה מהגוף לעלות אל מקום מחצבתה להנות בזיו השכינה".

השל"ה מביא סימוכין לרעיון נשב זה מדברי רבינו בחיי: "מצורף לזה מה שכתב הבחיי בפרשת כי תשא {בפסוק 'הראני נא את כבודך'} ויש לדקדק אם היה זה מן הנמנע שיראה האדם בכבודו בעודו בחומר, איך חושב {איך חשב משה} להשיגו. אבל משה הגדול נבואה, מפני שכבר תשש ונתדלדל חומריו במו יום שהתענה, חשב בעצמו שלא יפסיד החומר השגותו, אלא שיהיה כמו שאינו, ושישיג עתה מה שישגי אחר היפרדו מן החומר. והשיב לו השי"ת כי לא יראני האדם וחי, כלומר אדם שהוא מחובר מגוף ונפש, אי אפשר שישגי זה בעודו בחומר אלא אחר היפרד".

"ועל פי הדברים האלה מתורצת הקושיא שהקשיתי, מאחר שעשה אדם הראשון תשובה וגמורה, למה לא נקרע גזר דינו שנגזר עליו שימות. כי מאחר שנתגשם בעטיו של נחש, אז היה מן הנמנע מצד הטבע מכח מסך חומריו להשיג הנצחיות, כמו שהיה בכחו להשיגו קודם החטא, כי החומר הוא מסך מבדיל בינו ובין השגה". חשבתי דרכי לבאר בזה מה שמצינו בזוהר הקדוש כי רשב"י והחבראי נהגו להתחבא במערות כדי לעסוק שם בתורת הנסתר, על פי מה שכתב הרמב"ן {בראשית יב, ו} כי כשרוצים להמשיך נס מן השמים, צריך לעשות פועל דמיון למטה כדי לעורר הנס מלמעלה, וזה לשון קדשו: "ודע כי כל גזירת עירין, כאשר תצא מכח הגזירה אלא פועל דמיון, יהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים, ולכן יעשו הנביאים מעשה הנבואות, כמאמר ירמיהו שצוה לברוך {ירמיהו ג} והיה ככלותך לקרוא את דברי הספר הזה, תקשור עליו אבן והשלכתו לא תוך פת ואמרת ככה תשקע בכל ... ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ, ועשה לו דמיונות בכל העתיד לעשות בזרעו".

וכן כתב הספורנו {במדבר כ, ח}: "הניסים יעשהו הא"ל יתברך ע"י עבדיו עם הקדמת איזו תנועה מסודרת מאתו, כענין {שמות ד, ג} השליכהו ארצה, {שם יד, טז} הרם את מטך, {שם יז, ו} והכית בצור".

מעתה נראה כי רשב"י והחבראי קדישין, כאשר ביקשו לעסוק בתורת הנסתר כדי לגלות סודות התורה, היו צריכים להמשיך הארה גדולה מן השמים, שחפץ ה' בידם יצליח להזדכך ולהתפשט מכבלי הגוף החומרי בעודם בחיים כאילו הם כבר אחרי מיתתם. לכן עשו פועל דמיון במה שפרשו בעצמם עניני עולם הזה, ונכנסו בתוך מערות במעמקי האדמה, הכל בבחינת פועל דמיון לגוף החומרי שנקבר באדמה אחרי המיתה, ועל ידי שעמלו בתורה במעמקי האדמה נזדכך גופם, ולא היו צריכים להמתין עד שנשמתם תיפרד מהגוף בפועל אחרי פטירתם, אלא עוד בהיותם בחיים חיותם זכו להשיג סודות התורה מאור הגנוז לצדיקים בעולם העליון.

הנה כי כן יאירו עינינו להבין מעט מזעיר המעשה הנפלא של רשב"י ורבי אלעזר בנו, שפשטו בגדיהם וישבו בתוך החול כל היום בעת עסקם בתורה, כי היות שהיו צריכים בכל השנים הללו להוריד בעולם את תורת הסוד שהיתה נעלמת מעין כל חי, לכן עסקו בתורה כל היום כשגופם קבור בחול, כדי לעשות בכך פועל דמיון למיתת האדם שגופו מזוכך על ידי הקבורה בעפר, ועל ידי שצירוף של עסק התורה עם הקבורה בעפר, זכו לזכך את כל הגוף עוד בהיותם בחיים, ועל ידי זה זכו להשיג תורת הסוד כאילו כבר נפטרו מן העולם בבחינת: "עולמך תראה בחייך".

יומנת להבין מה שמפרש בגמרא הטעם שפשטו בגדיהם וישבו בחול כל היום: "כי היכי דלא ליבול", פירוש כדי שלא יתבלו בגדיהם. לפי האמור יש לפרש הכוונה בזה, על פי הידוע כי בעולם הזה הגוף החומרי הוא לבוש לנשמה, ואחרי המיתה מתבלה הלבוש של הגוף וחוזר לעפרו. והנה בדרך כלל אי אפשר לזכות להשגות גדולות רק אחרי שהלבוש שהוא הגוף מתבלה בעפר. אולם היות כי רשב"י ורבי אלעזר ביקשו להשיג תורת הסוד עוד בהיותם בעולם הזה, לכן ישבו בתוך העפר:

"כי היכי דלא ליבול", שלא יצטרכו להמתין עד שיתבלה הגוף אחרי המיתה. ונראה להביא סימוכין לרעיון זה מדברי הגאון הגדול רבי יהושע מקוטנא בשו"ת 'ישועות מלכו' (סוף הספר) שכתב ליישב המנהג שהיה בארץ ישראל לשרוף בגדים יקרים בליג' בעומר על קבר רשב"י, ובשו"ת 'שואל ומשיב' (מהדורה ה' סימן לט) התלונן קשות על מנהג זה, כי איזה טעם יש להשחית בגדים ללא סיבה, והוא מסיים בדבריו החריפים: "ואני ערב להם שאם היו לוקחים אותו ממון, והיו מפרנסים עניי ארץ ישראל בזה, שיותר היה ניחא לרשב"י והנאה לו והנאה לעולם".

אך ה'ישועות מלכו' נותן טעם לשבח למנהג זה, על פי מה שמצינו בגמרא כי רשב"י ור"ש בהיותם במערה, פשטו בגדיהם כל יום וכיסו עצמם בעפר עד זמן התפלה. ויש לבאר הטעם שעשו כן, כי לפני חטא עץ הדעת היו אדם וחוה עירומים, ועל ידי חטא עץ הדעת עשה להם הקב"ה כיתנות עור וילבישם. הנה כי כן מטעם זה פשטו רשב"י ור"א את בגדיהם במערה, כדי לרמוז שהיו בבחינת אדם הראשון קודם החטא בלי לבוש עכדה"ק, ולפי שברינו הרי נתבאר כי אמנם כן מטעם זה קברו עצמם בחיים בעפר במערה, כדי לזכך את זוהמת הגוף בעודם בחיים בבחינת אדם הראשון קודם החטא. [ולכן נהגו לשרוף בגדים ולא אוטובוס

© היות ור' שמעון בר יוחאי לא היה זקוק לבגדים, היות וחזר למצב של אדם הראשון קודם החטא! – ועל זה אמור ר' שמעון לביא: "נעשה אדם נאמר עבנוך" – שהגיע למצב של אדם הראשון קודם החטא, שאף אדם לא הגיע לזה, למרות שאומרת הגמרא {מסכת ב"ב יז, א} – ארבעה אנשים מתו בעטיו של נחש [ללא שום חטא] ואלו הן: בנימין בן יעקב ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד – הם מתו בעטיו של נחש – ר' שמעון הגיע למצב של לפני הנחש! – לזמן שהיה עוד האור של ששת ימי בראשית קודם שגזר אותו הקב"ה. היות וכך, מדליקים מדורות בכל העולם כולו ביום ההילולא, זכר לאותו האור שזכה לו ר' שמעון בר יוחאי – ולכן, כל מקום שנתן בו ר' שמעון את עיניו, היה נשרף – ולמה? כי הוא חזר למעלת אדם הראשון קודם החטא!]

על פי האמור יפתח לנו פתח להבין המשך הגמרא (שבת שם): "שמע ר' פנחס בן יאיר חתניה חתנו של רשב"י, שרשב"י יצא ממחבואו, ונפק לאפייה ויצא לקבל פניו. עייליה לבי בניה הכניסו ר' פנחס לבית המרחץ, הוה קא אריץ ליה לבישירה והיה מחליק ומשפשף את בשרו. חזי דהוה ביה פילי בגופיה ראה ר' פנחס שישל של"ה שמועון בקעים וסדקים בגופו, מהדישיבה הממושכת בתוך חול המערה, הוה קא בני והיה בוכה ר' פנחס וקא נתרו דמעת עיניה וזלגו דמעות עיניו על בשרו של ר' שמעון וקמצוחא ליה וגרמו לר' שמעון שיצחק מחמת מליחות הדמעות שצרבה לפצעיו. א"ל ר' פנחס: אוי לי שראיתך בכך! א"ל ר' שמעון: אשריך שראיתך בכך! שאילמלא לא ראיתך בכך נושא על גופי את סימני יסורי המערה, לא מצאת בי חכמת תורה עמוקה ורחבה כך כאשר אני מלא היום דמעינקרא כי הוה מקשי ר' ש"

בן יוחי קושיא היה מפרק ליה ר' פנחס בן יאיר תריטי י"ב פירוקי לסוף כי היה מקשי ר"פ בן יאיר קושיא היה מפרק ליה רשב"י עשרין וארבעה פירוקי"

הרי לנו דברים ברורים מפי רשב"י עצמו, כי היסורים הקשים שסבל מהסדקים שמילאו את כל גופו הקדוש מפאת היותו קבור בעפר המערה, הם הם שגרמו לו להתעלות בהשגתו בתורה, עד כדי כך שהיה מסוגל לענות על כל קושיא כ"ד תירוצים. ענין זה מתאים להפליא עם מה שהארכנו לבאר לקמן (מאמר טז), כי כ"ד התירוצים הם כנגד כ"ד קישוטי כלה של התורה הקדושה, המבטלים כ"ד זוהמות שהכניס הנחש הקדמוני בכל הנבראים. ולפי האמור כי ע"י שקבר עצמו רשב"י בעפר המערה, נזדקק גופו מכל סוג ופגם של זוהמת הנחש, מבואר היטב הטעם שזכה להשיג על ידי זה כ"ד קישוטי כלה, ליישב כל קושיא בכ"ד תירוצים. אומר לנו ר' שמעון לבאי: "בר יוחאי, נמשחה - במה?! ב - "אשריך" - היינו "אשריך שראיתי בכך"; הוא לא נמשח בשמן המשחה, אלא בזכות הסדקים שראה בגופו ר' פנחס בן יאיר - בזה הוא נמשח!!! - "שמן ששון מחבריך" - כאן מסביר לנו הפייטן, למה ר' שמעון בר יוחאי היה גדול יותר מחבריו - אומר לנו השמן ראש במאמריו על ל"ג בעומר, היות כמו ה'שמן";

כותב השמן ראש - ומדות אלו של השמן זכה רבי שמעון בן יוחאי להשיגם יותר מכל חבריו, והיה אצלו "שמן ששון מחבריך", הן במדתו של שמן תחילתו מר וסופו מתוק, והן מדתו שכותשין אותו ואחר כך מוציא שמנו, שלא מצנינו לימוד תורה מתוך הדחק כמותו אצל שאר התנאים, לישב פרוש י"ג שנה במערה, וגם פת במלח לא אכל [כדברי המשנה אבות פ"ו מ"ד] אלא חובים ומים, כל גופו נכתש עד שנתמלא בשרו בקעים משייביתו בחול, אבל סופו היה מתוק מאד, שנתעלה בעילוי גדול יותר מכל בני גילו, ואחר הכתישה זכה להוציא שמנה של תורה, סודותיה הטמונות בה. ותורה בהמערה היה דומיא דשמן שאין לו קול, בהצנע לכת, בלי שום פניה, שלא ראה וידע אף אחד מתורתם.

לאחר הדברים האלה, נוכל להבין את דברי הגמרא שהבאנו ("ב"מ פה.) - למה דוקא נחש שמר על פתח המערה ולא אריה או טיגריס;

אומר המהרש"א - לרמזו שלא מת זה אלא בעטיו של נחש ולא ביעונו דכבר בחייו היה לו צר מערה וזנתמרקו עונותיו בפ"ק דברכות ברית האמור ביסורין ממרקין כל עונותיו של אדם וזה ראו ר' יאיר ליכנס אצל אביו שהיה לו עמו צער מערה ומת ג"ב בעטיו של נחש והיה לקמן כשמת ר' יוסי בן אלעזר דלא פתחה להן העכנא ויצתה בת קול דזה לא היה לו צער מערה ולא עלה למדרגת אבותיו. א"כ למדנו מהי מעלתו של ר' שמעון בר יוחאי - לא היה ולא יהיה כדבר הזה, ולכן אומר לנו ר' שמעון "תשמחו ביום ההילולא שלי" - ולמה לשמוח?! פשוט מאד. כי הוא הצליח בחיי חיותו, להביא את עצמו למצב של אדם הראשון קודם החטא! ולכן ביום ההילולא, אפשר לבקש מהקב"ה בזכות רשב"י הקדוש, כל ישועה וישועה שצריך האדם - הן בזיווגים, הן בבריאות, הן בזרע של קיימא, הן בפרנסה, הן בחקת דקדושה ומכל הילדים וכו'.

אם בחקתי תלכו ואת מצותי ושמרתי ועשיתם אתם (כו ג)

"אם בחקתי תלכו - יכול זה קיום המצות. כשהוא אומר ואת מצותי ושמרתי, הרי קיום המצות אמור הא מה אני מקיים אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה" (רש"י)

מעשה ברבי עקיבא, כאשר עוד היה עם הארץ, שעבר על פני המעיין וראה אבן שנחקה בה חור - על ידי המים. אמר עקיבא לעצמו מה זה? - כיצד מים עשו חור באבן? השיבו לו - עקיבא, אינך יודע כי מים שחקו אבנים, שמים הזורים על אבן שוחקים אותה? כך מספרים חז"ל.

נשאלת השאלה מה הוא שאל, וכי לא ידע שהמים יכולים לעשות חור? ומה ענו לו "אבנים שחקו מים"? תשמעו, אה, פלאי פלאים:

רבי עקיבא העמיק ורצה לדעת, שאל והתבונן, איך המים יוצרים את החור, הלא סוף כל סוף, הטיפה הראשונה הנופלת על האבן, אינה קודחת חור ולכאורה אינה עושה רושם, אם כן הטיפה הראשונה לא עושה כלום, אז הטיפה השנייה היא כראשונה, וגם אינה עושה רושם, ואם השנייה לא עושה רושם אז השלישית היא הטיפה הראשונה, והמאה - ראשונה, והאלף ראשונה, א"כ כיצד בסופו של דבר אנו רואים חור? אמרו לו, לא, מכאן ההכרח לומר, כי הטיפה הראשונה גם עשתה רושם באבן, איננו רואים את הרושם אבל היא עשתה משהו! אחד ממיליארד, אבל עשתה רושם. אספר לכם דבר מענין:

כאשר בנו את בית הכנסת אצלנו בשערי חסד, הגבאי ביקש מהאדריכל לבנות את הריצפה של עזרת הנשים ללא עמודים תחתיה, כדי שיוכלו לשבת גם מתחת עזרת הנשים ולהתפלל, המהנדס הסכים.

בימים ההם הדבר לא היה מצוי, לבנות שטח גדול כל כך ללא עמודים תחתיו. לכן, כאשר הסתיימה העבודה, עדיין חשש הגבאי ושאל את הקבלת "מי יערב לנו, שמא התיקרה תפול במשך השנים, אולי בעוד שלושים שנה?".

אמר לו האדריכל, "תירגע, הנה יש לי מכוונה, הוציא והראה לו, מכוונה זו הקטנה, אני מצמיד אותה לתיקרה שהיא רצפת עזרת הנשים, ואתה תראה ותבין היטב, אם במשך מאה השנים הבאות, הרצפה שיצקנו תרד אפילו מעט, מכוונה זו מרגישה את זה עכשיו... אתה מבין? (דבר מתמטי), רואים את הרושם במכוונה עתה. רושם דק מן הדק, משהו שבמשהו, אבל רואים איזה שוני", כך זה בא לפני והמים: מוכרחים לומר שהטיפה הראשונה עשתה רושם, איזה רושם? קל שבקלים, בחושים שלנו בוודאי איננו מסוגלים להבחין בכך אבל זו המציאות. וזה כח של מיליארדים. כי אחרי הטיפה הראשונה, השנייה, עוד הפעם פועלת רושם מועט - השנייה, השלישית, המאה, האלף העשרות האלפים, המיליונים, יוצרים חור קטן ולא עמוק וכו'. דברים כאלו מתנהלים לאיטם, לאט, לאט:

הולך אדם ללמוד תורה וחושב בסיום השיעור "התורה לא עושה עלי רושם, למדתי ונשארתי אותו דבר", לא. אינך אותו דבר!! נעשה בך רושם! גיוואלד - מי שמכיר, מי שמתבונן, יודע שהמציאות הזו נכונה כל כך.

יש לי תלמידים שלימדתי אותם אולי לפני חמישים שנה, ואחרי עשר שנים כבר לא הכרתי אותם, הם השתנו או לפחות השתפרו - ממש ללא הכר, ומאידך גיסא, היו אברכים, שמאז שעזבו את השיעור נשארו כמו שהלכו, למה? כי לא למדו תורה, או שהפסיקו את קביעות הלימוד... כי מי שלומד, בעל כרחו, אם ירצה ואם לא ירצה, אם יבין ואם לא יבין את הגמרא לעומקה, הוא יתעלה - "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין"

וזו הצעקה הגדולה של תחילת פרשתינו פרשת בחוקותי: "אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה" חייבים לעמול בתורה כי זו המתנה שניתנה לנו לזכות עמה לעולם הבא ועולם הזה.

לעשוי תשמעו.

איוב שואל שאלה עמוקה.

הגמרא אומרת בבא בתרא דף ט"ז "בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין", מה הוא אמר? "רבונו של עולם בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות, בראת צדיקים בראת רשעים, בראת גן עדן לצדיקים, גיהנום לרשעים, מי מעכב על ידך" אנו מזכירים את דברי חז"ל אלו תמיד, אולי מאה פעמים דיברנו בהם, כי הם יסוד גדול בחיים.

מה הוא אומר, ומה כוונתו?

איוב הצדיק היה פילוסוף גדול. הוא הביט בעולמנו לכל הצדדים, ונוכח לראות כי רוב האנשים מתים כפי שהם נולדים, דהיינו?

נולד אדם, כעסן, לדוגמא - מלידתו ועד מותו הוא פוסע באותו מסלול, נולד כעסן קטן צעיר ומת כעסן זקן ישיש. מי שיש לו עין חדה, יכול להכיר על תנועתו מסוימות של ילד עוד בעודו בעריסה בתנועותיו עם הידים, עם הרגלים, משתולל - הנה זה הקטן כעסנצ"ק... הילד הלזה, מתבגר והולך לגן. הגננת נותנת לו בובה. הוא אוהב את הבובה ביד או את הכדור, ומי שרק ניגש אליו זוכה לבעיטה, הכל שלוו נו, מתבגר עוד קצת, הולך לבית ספר, מי שלוקח לו את העט, אוי ואבוי, מה לא ראתם?! הוא צומח ככחור, אח"כ כאדם מבוגר, פוגשים אותו בבוקר: "בוקר טוב ר' יענקל" מה הוא מגיב?: "לך לעזאזל" בפנים זעופות.

למה? מדוע הוא גוער בו בביטויים זולים כאלו?!

"הוא קם על צד שמאל..." עונים הרואים לעצמם, כלומר, לא יודעים מדוע, ככה. ככה זה... קם על צד שמאל. וכפי שנולד, באותו סגנון הוא חי ובצורה זו מסתלק מהעולם: כועס, כועס וכועס עד הרגע האחרון. הוא עוד כועס גם במיטת הסתלקותו - מתרגז לו על מלאך המוות.

קמצן, למשל. ככה (יד קמוצה) זו מידה קשה ורעה מאד. אני מכיר אנשים שהכרתי אותם כילדים, עוד בילדותי. אחד מהם, כבר בתלמוד תורה, קנה סיגירות ומכר סיגירות. רכש חבילה של סיגירות ומכר ממנה אחדים. הרויח 'מיל' על כל סיגריה, כך קבץ כסף בכל כוחו, ועוד חיזק את קמצנותו עוד ועוד, קמצן בטבעו, אוהב ממון מלידה.

רבי אליהו לאפיאן סיפר לי כי בלומזה התגורר קמצן מופלג שבנו היה כמותו רחמנא ליצלן. כאשר האבא נפטר ומת, השכיבו אותו על הארץ, והבן ישב לידו.

לפתע התרומם הבן ממקומו, התכוף ומשמש זמן רב מתחת לגופו של האב הנפטר. שאלו אותו: "ירבונו של עולם, מה אתה מחפש שם?" תשמעו, נורא ואיום, מה שהוא ענה:

"כאשר העברנו את אבא מהמטה לארץ, נפל כפתור מהמעיל שלי, אני מחפש את הכפתור". תמהו ושאלוהו: "וכי עכשיו הזמן לחוס על כפתור?!" השיב להם הבן בטבעיות: "ומה אתם חושבים כפתור לא שווה משהו - שווה פרוטה".

מחפש לו את הכפתור - קמצן! וכמו שנולד ככה או מת.

נולד בעל גאווה, הגאווה מלווה אותו - עד הסוף. קנאה, אוי יש אנשים שמקנאים, על מה ולמה? על כלום. מלידתם עד מותם. נחלים מהקנאה, מקבלים אולקוס, או כאב מרה: "למה לו יש? ימח שמו וזכרו", מהרהר בקנאה ומקלל בטפשות לב... מה אכפת לך מה שיש לו, ומה כבר יצא לך ממנה שאתה מקנה, מלבד "רקב עצמות קנאה!?!".

הוא מבקר אצל הרופא כי אינו מרגיש טוב, שואל אותו הרופא: "אולי התרגזת לאחרונה?".

כן התרגזתי!...

"אז תפסיק?" מציע הרופא.

לא. הוא לא יכול להרגע "למה לשכן שלי יש? למה!". אינו מסוגל - בוער בקרבו! אם כן, אמר איוב, אם אדם לא יכול לשנות את טבעו, הרי הוא כבעל חיים, שור, למשל, האם שור יכול להשתנות - ביום בהיר באמצע החיים - להיות חמור? לא! האם החמור יכול להפוך לשור? לא. "בראתי שור פסותיו סדוקות" סימן טהרה "בראת חמור פרסותיו קלוטות" סימן טומאה, באות המידה - "בראת צדיקים בראת רשעים" - בראת אנשים טובים בטבעם, ומאידך רעים בטבעם, אינם יכולים להשתנות. דברי איוב ששאל את חבריו.

שואלת הגמרא: מה ענו לו חבריו של איוב?

הם אמרו לו "אף אתה תפר יראה" היינו, אם כדברך, אם שביל מה צווה הקב"ה שתהיה לאדם יראת שמים אם אינה מועלת, ממשכה הגמרא "אמר הקב"ה בראתי יצר הרע אצל בראתי לו תורה תבלין" כי אם אדם ילמד תורה היא תשנה את הטבע. פלאי פלאים.

מדגיש ומסביר רבי שמחה זיסל (תלמידו של ר' ישראל סלנטער ז"ל), כי התשובה שלהם נכונה וקיימת רק עם תורה, כמובן, אבל ללא תורה, הצדק עם איוב, כי בלי תורה לא יכולים לשנות את הטבע, ואכן רוב אנשי העולם שאינם לומדים תורה, אינם יכולים לשנות את הטבע. אדם מאנשי העולם יכול ללמוד ביוגרפיה ותיאורפיה, וזואולוגיה ופסיכולוגיה וקלמגויה וקצבטושה - כל המקצועות שתרצו, וישאר על עומדו. כשם שנולד כך ימות.

זו, דרך אגב, היתה הטעות של לוט. לוט הלך מהישיבה אל אברהם אבינו, מפני שאמר "אי אפשי" איני יכול. וטעה, כי אם היה ממשיך ללמוד בישיבה של הדוד אברהם אבינו היה מצליח כי "בראתי יצר הרע אבל בראתי לו תורה תבלין", גם אם המהפך לא היה ביום אחד, אז לאט לאט, כמו שאמרנו לעיל.

אם בחוקתי תלכו (כו, ג) -
באר רש"י: "ככול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'ואת מצוותי תשמרו', הרי קיום מצוות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחוקתי תלכו', שתהיו עמלים בתורה". לבחורי ישיבה קל יותר להיות עמלים בתורה, אבל עמל התורה מחויב בכל גיל ובכל מצב. גם בשעת "קביעות עיתים לתורה" אפשר לעמול, ולעשות את התורה עיקר והמלאכה טפל. בחיוב עיתים לתורה חייב כל יהודי!

רבות! האדם צריך לעשות 'שטייגן'. זו תכליתו של היהודי בעולם. "שטייגן" פירושו עליה מתמדת, וכמאמר הכתוב: "אורח חיים למעלה למשכיל" (משלי טו, כד). תמיד להתקדם, לעבוד לפני ה', לקיי תורתו וגם ללמוד תורה - "שתהיו עמלים בתורה".

היצר הרע הקטן
שמעתי בשם רבי ירוחם ממיר זצ"ל שאמר כמה פעמים: "איני מפחד מיצר הרע גדול, הפחד שלי הוא מיצר הרע קטן", היינו, מול יצר הרע גדול המסית לחטוא - יותר קל להתמודד, אך יש מה לפחד מיצר הרע האומר לאדם 'להסתפק במועט' ברוחניות... יצר הרע קטן. מאותו יצר הרע הוא פחד מאוד.

אבי זצ"ל היה הולך לשמוע את שיחותיו של המשגיח מפונביץ' זצ"ל, והוא לקח אותי עימו, עוד בהיותי ילד קטן ממש. וחרוט בזכרוני לפני יותר מחמישים שנה כעלם צעיר, איך המשגיח קרא באזני התלמידים הזהיר והתריע שוב ושוב [בתרגום מאידיש לעברית]: "אם תחיו פשוט תשארו פשוטים". אם מסתפקים בחיי רוחניות פשוטים, נשארים אדם קטן כל החיים.

עוד שמעתי מהמשגיח זצ"ל שהיה אומר: הנה חז"ל אומרים: 'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכים אותו'. לאן שרוצה, לשם מובילים אותו!...

צמאון לדברי תורה
באחת השנים נאלצתי לשהות באנגליה בימי הקיץ.

בקיץ, רבים מאוד נוטעים שם להרים. היה זה לקראת יום השנה הראשון להסתלקותו של הסטייפלער זצ"ל. ראש ישיבת מיר היה סבור כי ראוי לערוך הספד בישיבה, ובקש מרבי זאב איידלמאן זצ"ל ששהה אז באנגליה, שיבא להספיד.

כיוון שנשארו בעיר תלמידים בודדים בלבד, ההספד היה בצורת שיחה. רבי זאב ועוד שכבעה בחורים, כמה מהרמ"ם והגאון רבי שרגא משה קלמנובץ' זצ"ל, ישבו סביב השולחן, ורבי וועלוול דיבר דברי הספד וסיפורים.

כאשר הזכיר את "השאיפות של הסטייפלער", סיפר, כי הסטייפלער השתתף בחונת אחיו רבי פייבל איידלמאן בחו"ל. כל שעת הסעודה ישב בצידי האולם עם גמרא ביד ולמד. לפתע הכריזו שהחתן עומד לומר דרשה בלימוד. הוא מיהר לכיוון המרחב כמעט בריצה, נעמד סמוך מאוד כדי לא להפסיד מילה (הוא לא שמע טוב ונאלץ לעמוד קרוב ממש). תשוקת הלמוד והצימאון הזה לדברי תורה שראיתי באותו לילה - נחרטו בזכרוני עשרות שנים.

עוד סיפר רבי וועלוול כי ביקר בבית הסטייפלער תקופה קצרה לאחר בואו לארץ הקודש, בנו, רבי חיים שליט"א, היה אז ילד קטן מאוד. הסטייפלער אמר אז לרבי וועלוול: "בא אראה לך איך אני מחנך את חיים שלי". מרן הסטייפלער ניגש לארון והוציא בידו סוכריה. קרא לילד: "חיים תגיד!" הילד החל להרצות בעל פה את כל שמות המסכתות שבש"ס לפי סדר, וכאשר הגיע ל"עוקצין" קפץ ונטל את הסוכריה מידי...
אתם מבינים? אם בגיל שש יודעים ורוצים לדעת את כל שמות המסכתות, אתם כ"י יודעים גם מה שכתוב בהם...

ההשתוקקות היא חלק מרכזי בעליית האדם. הרצון הוא אבן בוחן לשלימות אמיתית בתורה.

בוער לו התוספות
המבט, ראוי שיהיה - לשאיפות גבוהות, לחיי תורה. הגדולים הללו, שהיו צמאים לתורה, היה זה מכיון שחשו את המתקנות שבתורה. גם דף גמרא אחד, אפשר לחזור עליו שוב ושוב, להבינו היטב, ולהרגיש מתקנות. חוזרים על מסכת משניות אחת - שוב ושוב, מבינים אותה וקונים אותה, ומתמלאים שבע ואושר. שמעתי עובדה, שאם אתם יודעים אותה - אין לי מה להוסיף, אך אם אינכם יודעים אותה - חובה לשמוע אותה.

בבריסק היה מלמד חשוב מאוד, שרבי חיים זצ"ל שלח את ילדיו ללמוד דוקא אצלו.

אותו מלמד, בשעת הלימוד לא הגביה את עיניו מהגמרא. למד ולימד בטוב טעם ובגישמאק מיוחד.

הגיע תקופה שהבולשביקים סגרו את תלמודי התורה, ונאלצו ללמוד במחבוא. יום אחד גילה שוטר את מקום המחבוא בו למדו הילדים עם אותו מלמד. נכנס למחסן, תפס ילד אחד, וניסה למשכו החוצה כדי לעצרו בגין לימוד תורה בציבור. למען ישמעו ויראו...

המלמד לא הבחין בתחילה, אבל כיוון שהיה בלגן - הגביה את עיניו, וראה שוטר מושך ילד. קם ממקומו בחימה שפוכה, מיהר לקראת השוטר, הכהו כמה מכות אגרופו וקרא לו: "חצוף, מנוול!..."

יש הרבה ראיות, אבל נאמר עתה ראייה אחת בלבד.

היה להם ממש נס. השוטר כנראה חשב שזה שד ממש, כי ברוסיה להכות שוטר זה סכנת עונש מוות מייד, והנה הוא מקבל מכות הגונות... השוטר פשוט איבד את הביטחון העצמי, יצא וברח מהמקום, והילדים מיהרו להתפזר.

למחרת שאל אותו רבי חיים: "תאמר לי, איך לא היה לך פחד? נכון, היה לך נס, אבל איך עשית זאת, כך להכות שוטר מכות נאמנות?"

השיב לו המלמד הצדיק: "כנראה שהרב לא שמע מה שהיה. היינו באמצע התוספות, הסברתי את התוספות, ממש באמצע, ובדיק או אותו שייגך נכנס פנימה. וכי הרב שמע כזאת חוצפה, להפריע באמצע התוספות!..."

כל מילה נוספת - מיותרת!

"אם בחוקתי תלכו - שתהיו עמלים בתורה".

דפקו ולא שמע
רצוני לספר מה שמעתי מרבי זאב איידלמאן זצ"ל, עובדה מופלאה שאביו היה עד לה ונוכח שם בשעת מעשה. לימים סיפרתי את הדבר באזני רבי גדליה נדל זצ"ל, שהתבטא: "הסיפור אמת, כי כך באמת היתה מהותו של האיש".

רבי משה סוקולובסקי זצ"ל (רבו של מרן הגרא"ל שטיינימן זצ"ל) נשא אשה מהעיר בריסק והגיע לדור בה בצעירותו. ישב ולמד בשקידה גדולה. היה נסגר בחדר ויושב ולומד ברציפות.

יום אחד, רעייתו היתה צריכה אותו בדחיפות. לא היתה לה ברירה ודפקה על דלת חדרו, אך לא פתח. כיוון שהבינה כי נרדם או משהו כזה, דפקה חזק יותר, אך גם אז לא היתה תגובה. דפקה חזק יותר, ומשלא נענתה - נכנסה לפחד: "מי יודע מה קורה, הוא נעול ואין תגובה".

הזעיקה לשם מיד את אביה - חמיו, שהגיע אותה, ואמר שאין לה מה לדאוג. החל לדפוק גם הוא על הדלת, אך אין קול ואין עונה, גם הוא כבר החל להיבהל. מהחלון לא יכלו להיכנס, ולכן ניסו לדפוק עם פטיש מעץ ופטיש מברזל. כשגם זה לא הועיל - לא היתה עצה אחרת וקראו לפורץ.

רבי וועלוול איידלמאן הסביר לי: שלא תהיה לך טעות. הפורץ של אז לא היה כפורצים של היום שעושים איזה חכמה של סיבוב במנעול, ומקסימום שוברים משהו קטן בפנים ופותחים. לא ולא, הפורץ היה שובר את הדלת לחתיכות, ורק כאשר לא היתה ברירה מחמת סכנת נפשות, היו מזמינים פורץ.

כמובן, יחד עם הפורץ התכוונו לעזרה ראשונה, כיוון שהשערה היתה או שהוא מת, או שהוא במצב שאפשר עוד להצילו. הפורצים החלו במלאכתם, הכו וניסרו את העץ, ותוך זמן קצר נפער חור גדול בדלת העבה. כאשר היתה אפשרות להיכנס פנימה, מיד נכנסו אנשי ההצלה ואחריהם - חמיו, אשתו, ועוד, כשגם אביו של רבי וועלוול איידלמאן ביניהם.

והנה לתדהמת כולם, רבי משה זצ"ל יושב בשלווה ליד השולחן ולומד!
כאשר התמלא החדר באנשים, הגביה את ראשו, הביט סביבו כלא מאמין ושאל: "איך נכנסתם הלא הדלת היתה נעולה!?"

לא יאמן כי יסופר, אבל זו עובדה. כך שמעתי מעד ראייה. אני פוחד לספר תמיד את הסיפור כי לא יאמינו, אבל זה מעשה שהיה, ולכך התכוון רבי גדליה נדל שאמר: המעשה אמת כי כך הוא היה. כאשר הוא נכנס ללמוד סוגיא - כמו יצא מהעולם.

מפני מה זכה בנימין
אם אדם שואף באמת - הוא זוכה לעשות שטייגן. הסייעתא דשמיא שמקבלים בעקבות השאיפות בתורה ויראה - גדולה מאוד. בלשון הגמרא (זבחים נג, ב): "היה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנטלה", ולכן זכה להיות אושפיזין לשכינה. אתה כל כך רוצה, תקבל: "ובים כתיפיו שכן". שפיכת שיריים ביסוד המזבח נעשית אך ורק בחלקו של בנימין.

אך יש לידיע, כאמרו, שהשאיפות צריכות להיות לגדלות אמיתית. לא להסתפק במועט.

לרכוש שאיפות
וכיצד מקבלים שאיפות?
שאיפה היא תוצאה. כיוון שיודעים את החשיבות של הדבר - שואפים איליו כראוי. כשמעריכים - שואפים.

יש לדעת יסוד חשוב. הערכה קובעת את שכר המצוה. כפי הערך שמעריכים את המצוה - כך מקבלים שהר טוב עליה.

אם לא היינו מדברים כאן לאנשים מבוגרים, אלא לילדים צעירים, הייתי מדגים את הדבר בנוסח של חידה, וכך הייתי שואל את הילדים:

יש כלים ופצצים ישי להם מחירים שונים במקומות שונים. יש חפץ שכאן, בארץ ישראל, עולה מאה שקל ובחו"ל מחירו כפול ומכופל. אשאל אתכם: איך יכול להיות כזה דבר, שבמקום אחד שווה שקל, ובמקום אחר מלין דולר? תאמרו לי. התשובה היא: מצוה.

השווי של כל מצווה תלוי ועומד בגודל ההערכה שנותן לו האדם המקיימה. כפי שהוא מייקר את הדבר - כך הוא שווה. אם תניח תפילין מתוך רצון אדי, בשמחה גדולה ובשלהבת אש קודש: הנה, אני מקיים מצוות ה'! דאורייתא! איזו זכות יש לי, המצווה נשארת עימי לנצח נצחים! - המצווה הזו שווה אצלך כל חללי דעלמא, ואם כן - כך היא באמת שווה!

אותם בתים, אותן רצועות, אותן פרשיות, באותה כשרות ממש - אם אחר יניחם, אין להם את אותו שווי. תלוי איך עושים את המצווה. אם היא שווה אצלך שקל - היא באמת שווה שקל בלבד... וזהו גם השכר שתקבל בגינה...
ראיה לדבר?
יש הרבה ראיות, אבל נאמר עתה ראייה אחת בלבד.

הפסוק אומר: "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד" (משלי ג, טז). ואמרו חז"ל (שבת טג, א) "למיימינין בה – אורך ימים איכא, וכל שכן עושר וכבוד. למשמאילי בה – עושר וכבוד איכא, אורך ימים [לעולם הבא] ליכא." ופירש"י "מיימינין בה – עוסקין לשמה, משמאילי בה – שלא לשמה".

מה הפשט, מדוע?

כי אם אתה מעריך אותה עד מאוד, ולכן אתה לומד אותה לשמה, באמת תקבל עולם הבא ונצח נצחים, כפי הערך וה'לשמה' שלך, אבל אם אתה לומד בשביל כבוד או כסף, היינו שאצלך ככה היא שווה, לא יותר, כך היא תהיה שווה לך לעניין השכר. זה התשלום שבאמת מגיע לך.

ה'טעם' וההסבר

יש לדעת, כי ברוחניות, עוד יותר מגשמיות, המושגים הם הקובעים את ערך המצווה. כפי המושג של האדם במצוה – כך הוא טועם בה, ובאותה מידה – מרויח מומתה שכן בעולם הזה ובעולם הבא. אותה מצוה יכולה להיות שווה פרוטה, ויכולה להיות שווה מיליארדים – אם רק יעריכנה במיליארדים!

החתם סופר זצ"ל היה אומר על דברי התנא באבות (א, ג) "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס" – "פרס" בלשון הש"ס הכוונה 'חצי'. אומרים לך חז"ל: אל תעבוד עבור חצי. נשאלת השאלה מי עובד בשביל חצי שכר? התשובה, אם תעריך את המצווה בחצי משווייה, נמצא שאתה עובד בשביל חצי.

היהלום והמלפפונים

ידועים דברי שלמה המלך ע"ה, החכם מכל אדם, על התורה הקדושה: "יקרה היא מפנינים וכל חפצין לא ישוו בה" (משלי ג, טז). אם מעריכים בכך את התורה מקבלים תשוקה. חז"ל (סוטה ד, ב) ביארו את הפסוק ואמרו "יקרה היא מפנינים – מכהן גדול הנכנס לפני ולפנים" היינו שתלמיד חכם יותר יקר מהיהלום הרוחני – הכהן גדול הנכנס לקדשי קדשים. שמעתי עובדה.

באנטוורפן בימים ההם, היהלומים היו בשיא תפארתם. הממון היה הערך של האנשים והיקר. לא היתה בנמצא בת שתנשא לבן תורה מוחלט. והנה בת מהסמינר המקומי, התעקשה להינשא דוקא לבן תורה שעתיד לשבת ושלקוד על לימוד הגמרא. זה היה דבר יקר, וגם מעניין.

בסעודת ה'שבע ברכות' השתתפו רבים וטובים מתושבי העיר, ובראשם הרבנים, כמו רבי טוביה וייס שליט"א ועוד, שלצורך הסיפור לא אנקוב בשמותיהם.

תשמעו. בשעת הסעודה נאם שם מנהל הסמינר, הרב אורבך. בדרשתו שאל את השאלה הידועה, מדוע אין אפשרות לפרש כפשוטו: "יקרה היא מפנינים" – מיהלומים יקרים, מדוע להגיע עד לכהן גדול הנכנס לפני ולפנים!?

התשובה היא פשוטה בתכלית – כך אמר בשם רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל – אם יאמרו לאדם: 'תראה, היהלום הזה, יקר יותר מערימת המלפפונים העומדת בצד החדר', יצחקו עליו, שכן מה שיהלום יקר יותר ממלפפונים אין צורך לומר בכלל, זו שטות. כמו כן לענין התורה, אם נאמר שהתורה יקרה מיהלום, זה כמו לומר שהיא יקרה יותר מקילוף מלפפונים, אם כן בוודאי הכוונה לפנינים אמיתיות. לא פנינים מהבורסה, אלא רוחניים – כהן גדול הנכנס לפני ולפנים! התורה יותר יקרה מהיהלום הזה.

באנטוורפן לא היה מקובל סתם לשאול שאלות או הערות באמצע דרשה. אחרי הדרשה היה אפשר לשלוח הערה בכתב. רק כך. אך הנה הוא מבחין שרחש עובר בקהלו... לא היו מסוגלים להיות בשקט, בעקבות האמרה "מזעזעת" הזו. הוא הפסיק את נאומו והתעניין: "אני רואה שמתרחש כאן דבר, האם יש למישהו הערה?"

"כן" השיב פלוני, יהודי נכבד מאוד ועשיר גדול.

"בבקשה, תאמר מה יש לך להעיר".

"כנראה שהרב אויערבאך לא ראה מעולם יהלום אמיתי, גדול מאנטוורפן, כי אם היה רואה – לא היה מתבטא כך: מלפפונים!"

הרב אורבך הגיב: "שמע נא. אני ממש לא יודע מה לומר לך, האם רבי שלמה זלמן ראה כזה יהלום או לא, שמא כן ראה ואולי לא. אבל דבר אחד ברור לי, כי אתה את רבי שלמה זלמן לא הכרת מעולם. אם היית רואה אותו, לא היית אומר כך..."

נפלא מאוד.

ישב שם לידו ב'מזרח' אחד הרבנים ולחש לרב אורבך: "בבקשה ממך, תתנצל. דע לך היהודי הזה הוא מהתורמים הגדולים שלי לצדקה, וכפי הנראה בושה כיסתה כעת את פניו, ולפי מעמדו ביישתי אותו ברבים".

הרב אורבך אמר לו: "אתה רב, אבל תפקידי באנטוורפן ללמד השקפה לתלמידות. אם אני מתנצל, קלקלתי את החינוך שלי".

ובכל זאת, מפני כבודו של אותו רב, פנה הרב אורבך לשני רבנים נוספים שישבו במזרח ושאל: "וכי צריך אני להתנצל?" והם אמרו: "הוא צודק, אין לו מה להתנצל כלום!".

מעלות תורה עם תפילה

כדי לזכות לשטייגן, להתעלות תמידית – זקוקים גם לעבודת התפילה. "שטייגן" הוא בכל הבחינות.

בחיי הרב ש"ך זצ"ל פורסם בכלולים מכתב שלו אודות התפילה, ושם נאמר בין הדברים כי מי שמזלזל בתפילה – גם התורה שלו אינה שווה. וזכרני שהסביר לשואלים שהמקור הוא מדברי המשנה "אם אין יראה אין תורה".

אספר לכם מעשה מה'חזון איש' זצ"ל, מעשה ששמעתי מאבי ז"ל. אציין כי מאבי לא שמעתי מילה אחת של גוזמא. והוא סיפר כך:

ה"חזון איש" היה אדם חולה וחלש. תלמידו רבי חיים גריינימן [זצ"ל] אמר לי כי מה שהבירו אותו כאן בארץ הקודש כחלש וחולה, היה כבר טוב ויפה כגיבור לעומת כוחותיו בחז"ל, שם היה חלש כ"כ עד שפעמים רבות בשמו"ע הצליח לעמוד רק בג' ראשונות ובג' אחרונות או רק בברכת אבות.

באותם ימים, אבי ז"ל היה בעל תפילה במנין של החזו"א, כאבל על אימו שהסתלקה חצי שנה לפני פטירתו של החזון איש.

המנהג היה בותיקין, כי 'בעל התפילה' לא החל ב'מזמור שיר חנוכה הבית' כל עוד החזון איש לא נכנס. המתינו לו.

שחרית החלו חצי שעה לפני הנץ החמה, ואם ה'חזון איש', מחמת חולשתו, נכנס להתפלל עשרים דקות לפני הנץ החמה – החזון התחיל אז את התפילה.

אתם מבינים לבד, כי כאשר הוא נכנס מאוחר, חלק מהמחפלים כבר החלו את תפילתם, וזו נהיה חילוקי דעות, חלקם סברו כי כיון שאיחר אין למהר בשביל להספיק את הנץ החמה – לא חטפים, ואחרים סברו כי יש להזדרז. ובמצבים כאלו – לא קל לחזן, כי לאחר שהחלו להתפלל אין אפשרות לדבר והחזן עומד בין הפטיש לסדן. אחד דופק לו – שימהר, אחר – מראה לו על השעון נו, נו, שימהר! ואחרים – מראים באצבע שאין למהר בשום אופן! הכעס גובר "נו, או, נו, או..."

אבי החליט לגבי הפעם הבאה: הם יאמרו לי דעות? אני אשאל את החזון איש עצמו. לאחר התפילה נכנס לחדרו ושאל: מה לעשות בבחיי גוונא?

אומר לכם עם הניגון של החזון איש: "אז מה אתה שואל, האם להתפלל מהר ולהספיק את הנץ החמה או להתפלל במתינות ולא להגיע להנץ? יש לדעת כי הנץ החמה זו מעלה בתפילה. מעלה גדולה. להתפלל מהר זה נישט געדאוונט [לא להתפלל], אם כן מה אתה שואל האם להתפלל עם הנץ החמה, ושתייה המעלה של תפילה בלא תפילה?... ראשית יש להתפלל, ותפילה במהירות אין זו תפילה.

ה' יעזרונו שנהיה עמלים בתורה, יחד עם תפילה כצורתה לטוב לנו כל הימים.

אומר לכם עם הניגון של החזון איש: "אז מה אתה שואל, האם להתפלל מהר ולהספיק את הנץ החמה או להתפלל במתינות ולא להגיע להנץ? יש לדעת כי הנץ החמה זו מעלה בתפילה. מעלה גדולה. להתפלל מהר זה נישט געדאוונט [לא להתפלל], אם כן מה אתה שואל האם להתפלל עם הנץ החמה, ושתייה המעלה של תפילה בלא תפילה?... ראשית יש להתפלל, ותפילה במהירות אין זו תפילה.

ה' יעזרונו שנהיה עמלים בתורה, יחד עם תפילה כצורתה לטוב לנו כל הימים.

שמעתי עובדה.

(יחי ראובן)

השבת בע"ה קוראים בתורה, פרשת בחקתי. הפרשה הזאת מסיימת את חמש תורת כוהנים. חמש תורת כוהנים, זה הסיום, ובפרשה הזו יש מ"ט קללות.

אומרת הגמרא (מסכת מגילה לא, ב) - תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להו לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבתורה קודם ראש השנה.

מאי טעמא אמר אבי ואיתמא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה בשלמא

במשנה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה אלא שבתורת כהנים אטו

עצרת ראש השנה היא אין עצרת נמי ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות

האיילן.

צריך לדעת, שבתקופתו של עזרא הסופר, שהיו מסיימים את התורה, אחת לשלוש שנים, היו מוציאים ספר תורה נפרד לקללות.

יכלו להגיע לפרשת בחקתי, ולקרא פרשת וישב. גמרו לקרוא פרשת וישב, הוציאו עוד ספר תורה, קראו לפני ראש השנה, פרשת כי תבוא. הגיע חג שבועות, קראו פסוקים של הקללות, שנמצאים בתורת כוהנים.

צריך לדעת, יש פסוקים בספק נחמיה, שבשנה אחת, הוציא נחמיה ספר תורה, בראש השנה, וקרא בראש השנה קללות, כדי להביא לעם ישראל פחד ומורא, מיום הדין.

הוא ראה שאנשים זכוכי דעת מיום הדין, אז הוא הלך והוציא ספר תורה וקרא את הקללות, בראש השנה.

כתוב שהם בכו בכיות נוראות, עד שהוא הלך וניחם אותם – (נחמיה ח, י) ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדנינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעזכם

עזרא הסופר תיקן להם שיקראו את הקללות, היו מוציאים ספר תורה מיוחד וקוראים בו את הקללות.

מאי טעמא? **כדי שתכלה שנה וקללותיה.** וממילא תחל שנה וברכותיה, כך אנו אומרים בפיוט **אחות קטנה**, לפני כניסה של ראש השנה.

השאלה שמתבקשת, מה זאת אומרת **שתכלה שנה וקללותיה?**

בגלל שחג השבועות זה יום הדין, כי בעצרת נידונים על פירות האיילן.

בחג הפסח נידונים על התבואה, אז למה גם כאן לא מוציאים ספר תורה?

כותב השל"ה הקדוש, וכך מובא גם בשפת אמת – חג השבועות הוא יום דין של תורה. כמו שיש יום הדין בשמים, מי יחיה ומי ימות בקיצו ומי לא בקיצו, מי במים ומי באש – לגבי חיים גשמיים של האדם, ככה ישנו יום דין מיוחד, בחג השבועות, מי יחיה ומי ימות, בקיצו ושלם בקיצו, לגבי חיים רוחניים של האדם.

ישנם אנשים, שמגיעים לשיעור תורה בערב – זה מי יחיה. בשבילם זה חיים. ישנם אנשים, שמגיעים לשיעור תורה בערב – בשבילם, זה מי ימות. גוררים אותם לשיעור, ממש כמו שגוררים נפטרים. הם באים כבוך לשיעור, כי האישה אומרת לו – **אם לא תילך לשיעור, לא תקבל ארוחת ערב**.

יש שם אחד, שהוא חולם עליו בהקיץ, והוא רבי חנניא בן עקשיא.

מאז שהוא ניכנס לשיעור, הוא אומר – **מתי יבוא הגואל, שישחרר אותי מבית האסורים הזה**.

לכן, מי יחיה ומי ימות, הכל לגבי חיים רוחניים של האדם.

רבתי, ישנם הרבה אנשים שלומדים גמרא, זה חיים אצלם! וישנם אנשים, שלומדים גמרא, בשבילם זה מוות! הם יושבים, הכל נראה להם שחור, שום דבר לא נראה להם בהיר מול העיניים.

לכן היסוד הגדול שאנחנו לומדים מכאן, אדם צריך שתהיה לו בחינה של מי יחיה ומי ימות, מי בקיצו ומי לא בקיצו, גם בחיים רוחניים של האדם.

כמה יעברו וכמה יבראו - כמה לילדים שלנו יהיה טעם בלימוד התורה, כמה הם יהנו מלימוד התורה, כמה חשק יהיה להם בלימוד התורה - ילכו מרצון, או תצטרך לדחוף אותם ללמוד את התורה - כל זה מונח על כף המאזניים בחג השבועות. כך מובא בשל"ה הקדוש ובשפת אמת. יוצא, שהקללות האלה, שקוראים בפרשת בחוקתי **כדי שתכלה שנה וקללותיה**, **תחל שנה וברכותיה**. חג השבועות הוא יום דין, על מה? אומר השפת אמת - היסוד הוא, ליום דין, הקשור לחיים הרוחניים. אז מוציאים ספר תורה, וקוראים בו קללות, **כדי שתכלה שנה וקללותיה**. בקללות האלה, ישנם מ"ט קללות - 49 קללות, ובפרשת כי-תבוא יש כפול - צ"ח קללות. אם אתם רוצים לעשות את ההשוואה - מ"ט קללות, כנגד מ"ט שערי טומאה, 49 קללות, כנגד 49 ימים של הספירה, ישנם הרבה דברים שאפשר לקשר, למ"ט הקללות, אבל לא זה הנושא שלנו היום, לכן אנחנו לא רוצים להיכנס לנושא הזה בהרחבה

הפסוק של **וזכרתי את בריתי יעקוב**, כתוב שם רש"י, שהמקום היחידי בתורה, שכתוב יעקב עם ו, הוא בפרשה הזאת. יעקב מופיע בתנ"ך עם ו, עוד ארבע פעמים, בסכ"ה חמש פעמים: הראשון - (ויקרא כ"ו, מנ) **וזכרתי את בריתי יעקוב...** השני - (ירמיה ל, יח) **הנני שב שבות אהלי יעקוב ומשכנותי ארחם...** השלישי - (ירמיה לג, כו) **גם זרע יעקוב ודוד עבדי...** הרביעי - (ירמיה מו, כז) **ושב יעקוב ושקט...** החמישי - (ירמיה נא, יט) **לא כאלה חלק יעקוב...** ארבע פעמים בספר ירמיה, מופיע יעקוב מלא, ואחד בתורה, בפרשת בחוקתי. אליו הניבא, כתוב בתנ"ך חמש פעמים, בכתוב חסר אליה - ארבע פעמים מופיע בתחילת מלכים ב' פרק א'.

המקום האחרון שמופיע אליו חסר, זה הפסוק האחד לפני אחרון בתנ"ך, בנבואת מלאכי, שאנחנו קוראים את זה בשבת הגדול - (מלאכי ג, כג) **הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא**. הפסוק האחרון בתנ"ך, וארבע פעמים לגבי אליה עקרון, שנקרא בשם זבוב. אומר רש"י, למה מופיע חמש פעמים אליו חסר ולמה חמש פעמים יעקב מלא?

אומר רש"י - וזכרתי את בריתי יעקוב. בחמשה מקומות נכתב מלא, ואליו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו.

דברי רש"י בפרשת השבוע, המקור לזה זה מדרש חסרות ויתרות. **כל אחד שקורא את הרש"י הזה, שואל את עצמו - מה הולך כאן? ממי אתה לוקח ערבון?**

מישהו אומר לך - תן לי 50000 דולר, אתה אומר לו - **לא מכיר אותך! איך אני אתן לך סכום כזה!**

מכירים את הסיפור על אחד שנכנס לבנק, אומר לפקיד - **תן לי 5000 דולר**. אומר לו הפקיד - **אני לא מכיר אותך, איך אתן לך?**

אומר לו - העולם הזה עולם משוגע! איפה שגרתי לפני שנתיים, לא נתנו לי, כי אמרו לי - **כולם מכירים אותך, אף אחד לא נתן**.

אני בא לפה, אומרים לי - **אף אחד לא מכיר אותך**. אז תחליטו! על מה אתה לוקח ערבון? מישהו בא, ומבקש ממך 5000 דולר, אתה אומר לו - **או שתביא לי ערבים, או שתביא לי ערבון**.

יעקב אבינו צריך לקחת ערבון מאליהו הנביא! למה, יש חשש שאליהו הנביא לא יבוא לגאול? **אומר יעקב אבינו - צריך לקחת ערבון!**

אז למה חמש פעמים יש חמש גאולות? יש רק גאולה אחת, אז קח ערבון אחד! אם אתה לוקח ערבון, למה ו? תיקח מאליהו את האות ל, יקראו לו ליהו, למה דוקא את האות ו? את זה שואל הס"ז, מביא את זה השפתי חכמים. הוא אומר, שכל אות אחרת, שאתה מוריד מאליהו, זה משנה את המשמעות.

האות היחידה שאם אתה לוקח ממנו, וזה לא משנה את המשמעות, זאת האות ו.

אבל למה חמש פעמים?? כדי להבין מה מונח כאן, מה היסוד של החמש, בואו נראה, מה כתוב: **מביא השפתי חכמים את הרא"ם (ר' אליהו מזרחי) - ושמה היה זה, כאילו נשבע בחמישה חמשי תורה, שיבוא ויגאל אותם**.

למה הוא לקח ממנו חמש וויים? כי הוא נשבע בחמישה חמשי תורה. שואל המהר"ל (בגור אריה) - אני לא מבין, אם הוא לוקח ערבון, למה צריך שבועה? לקחת ערבון, אתה לא צריך שבועה, נשבעת, אתה לא צריך ערבון. תחילתו, או ערבון או שבועה?

בא המהר"ל (בגור אריה), ואומר רעיון נפלא - ערבון, זה לא דוקא לקחת ממישהו שעון זהב או טבעת יהלום, גם תקיעת כף, נקראת בפסוק בשם ערבון. איפה זה מופיע?

בספר משלי (ו, א) **בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך** **אם ערבת - מלשון ערבות תקעת לזר כפיך** - תקעת לו תקיעת כף, נתת לו יד. ממשיך המהר"ל - ויש חמישה אצבעות בכף היד, לכך נטל, בחמישה מקומות, את ה - ו של אליהו, כאילו נטל כפו, שהוא חמש אצבעות והם אצל יעקב. והאצבע דומה לאות ו, לפיכך לקח את ה - ו מאליהו.

אומר המהר"ל דבר נפלא. הוא כביכול לקח מאליהו תקיעת כף. ותקיעת כף, נקרא ע"י שלמה המלך, בשם ערבון, ובתקיעת כף יש חמש אצבעות, אז הוא לקח חמש פעמים ו, כיון שהאצבע דומה ל - ו, לכן לקח חמש וויים מאליהו, כי אז "כף של אליהו", תבוא לגאול את ישראל.

המהר"ל ממשיך בהרחבה גדולה, למה צריך לקחת ערבון מאליהו. למה יש חשש שאליהו לא יבוא, תסתכלו במהר"ל, בגור אריה, דברים נפלאים. בא השל"ה הקדוש, בפרשת בא, ואומר דבר נפלא, למה הוא לקח חמש פעמים ו.

נאמר ברש"י, בסוף פרשת בשלח - כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדר דר - נשבע הקב"ה, שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם

תהילים (קלב, יג) **כי בחר ה' בציון אוה למושב לו - מתי הקב"ה ישב על הכיסא? שימחה שמו של עמלק, אז יהיה אוה - האלף יחזור לכיסא, ואז במקום כס, יהיה כיסא והאותיות ו-ה, יחזרו לשם ה', כי כתוב כי יד על כס יה, יש רק י-ה, אז ברגע שימחה שמו של עמלק, אז יחזור לשם ה' האותיות ו-ה, ואז יהיה שם ה' שלם.**

אומר השל"ה הקדוש - עפ"י זה תבין טוב מאוד, רצה יעקב אבינו ערבון מאליהו הנביא, שלא רק יבוא לבשר על הגאולה, אלא גם ישמיד את עמלק מן העולם. ע"י זה שימנו מלך, והמלך ישמיד את עמלק, ואז יבנה בית המקדש.

אם אתה תבוא, וע"י זה שאתה תשמיד את עמלק, מה תהיה התוצאה? אז הקב"ה, יהיה לו בחזרה את השם שלו, מה הערבון? ה' פעמים ו.

ה' פעמים ו זה - זה, ואם זה זה זה זה מצטרף ל - י, אז יהיה שמו של הקב"ה שלם, איך יהיה שלם? ע"י זה, שיוסיפו לו ו-ה, לכן הוא לקח ה' פעמים ו, שזה האותיות ו, שמצטרף אל הכיסא.

אם ככה, יש לנו גם את ה - וה של הקללות - מתחילים ב - ואם לא תשמעו לי ומסתיים ביד משה, מתי זה יהיה זה? מתי בא עמלק? (שמות יז, ח) **ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים למה?**

שרפו ידיהם מן התורה. ברגע שאין - בחקתי תלכו להיות עמלים בתורה, מגיעים הקללות. עמלק זה הקללות שבא להילחם ב - רפו ידיהם מן התורה. עם יש רפיון מלימוד התורה מגיע עמלק. מה גורם עמלק?

עמלק גורם לכך, שאין זה לשמו של הקב"ה. לכן הקללות מתחילות ב - ו ומסתיימות ב - ה, כי ז ה - זה שחסר לשמו של הקב"ה וזה מה שעושה עמלק. ברגע שאתה משמיד את עמלק, חוסר בחזרה ה - וה, לשמו של הקב"ה. עד כאן, דברי השל"ה הקדוש. (ברוך שאמר)

בדרך הדרוש

סיום הסדרה את שבתותי תשמורו ומתחילתם בחוקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם ונ"ל משום דאיתא בשבת (דף ק"ח) כל השומר שבת כהלכתו נמחל לו כל עונותיו ואיתא בגמרא דתענית כשאין הגשמים יורדין נמחלין עונותיהם והא"ש את שבתותי תשמורו ואמחול לכם עונותיכם ונתתי גשמיכם בעתם ודוק: **בדרך אחר נראה לתרין דאיתא בברכות (דף ל"ה ע"ב) ודו"ק:**

כתיב השמים וכתבי והארץ ומשני כאן קודם לימוד כאן לאחר לימוד והמפורשים מתרצים כך מנח התורה נודע דכ"ע דילי דאל"כ למה צריכין אנו ללמוד הלא העולם שלנו, הבע"ט כתב אם בחוקתי תלכו ונתתי ר"ת אבות דמכח האבות נודע דכ"ע של הקב"ה שהרי הבטיח הקב"ה הארץ לאברהם וכשבא לקבור את שרה לא מצא אלא בדמים וכן ביצחק וכן ביעקב נמצא מנח האבות נודע שכל העולם של הקב"ה, איתא בגמ' שאל האי מינא לר"א אם אלקיכם שומר

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמורו ועשיתם אתם: (כו), א עוד יש לפרש דהנה המפורשים הקשו הא שכן מצוה בהאי עלמא ליכא ותירצו שכן עבד המצוה גופא ליכא אבל שכן טרחו שטרך עצמו עבד המצוה איכא ע"ד הולך ואינו עושה שכן הליכה בידו אעפ"י שאינו עושה מ"מ כיון שטרך עצמו והלך שכן הליכה בידו ולפ"ז טוב סחרה מכל סחורה כי אם אחד הלך לשוק ולא עסק במו"מ אין לו כלום אבל זה שהלך לבהמ"ד אעפ"י שאינו עושה שכן הליכה בידו והיינו פי הפסוק שאמר דהע"ה חשבתי דרכי פי מו"מ שלי ואשיבה רגלי אל עדותיך כי טוב סחרה מכל סחורה כנ"ל ונבוא אל המנוון אם בחוקתי תלכו פי שתהיו עמלים בה ותטרוהו אתכם בשביל התורה עבור זה ונתתי גשמיכם בעתם אבל לא עבור גוף המצוה כי שכן מצוה בהאי עלמא ליכא כנ"ל: (חתם סופר)

(מדרש יונתן)